

VIGILIA

SZERKESZTI

SÍK SÁNDOR

CZAPIK GYULA

SÍK SÁNDOR

FÜZESSERTY KATALIN

CARLO COCCIOLI

LUKÁCS ISTVÁN

SINKÓ FERENC

MIHELICS VID

DOROMBY KÁROLY

írásai

1952 JULIUS

Ára: 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Czapik Gyula</i> : A Cavate-litánia	337
<i>Sík Sándor</i> : A keresztút verseiből	345
<i>Füzesséry Katalin</i> : Saint-Exupéry, a repülő	349
<i>Carlo Coccioli</i> : Az ég és a föld (Regényrészlet)	356
<i>Lukács István</i> : A XIX. század legnagyobb csodája	361
<i>Sinkó Ferenc</i> : A messziről jött asszony (Elbeszélés)	369

SZEMLE

<i>(r.)</i> : Barátaink a szentek	375
A kis út	377
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények	380
— <i>bg.</i> —: Szolánói Szent Ferenc	389
<i>Doromby Károly</i> : Az ég és föld regénye	390

Felelős szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor.

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György.*

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4. postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos-utca 1. A Vigilia. postatakarékpénztári csekkszámla száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ara: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

A CAVATE-LITÁNIA

A magyar katólikus lélek májushavi hangulatának színezője: a májusi liturgia. Ennek imarészét loretoi litánia címen ismerjük. Reá vonatkozó tanulmányaim anyagából egy töredéket emelek ki itt és ennek általános, de a külföld előtt ismeretlen magyar vonatkozású adatait is megvilágítom.

Az úgynevezett Cavate-litániáról lesz szó, amely egyidőben a loretoi litániának konkurrens volt. A Lauretanát magában a loretoi kegyhelyen évekig háttérbe szorította, sőt teljesen elnyomással fenyegette.

Fölemlítem, hogy munkámban erősen töretlen területen mozgok. A Lauretana ugyanis egy azon sokszámú imaszövegek közül, amelyről tekintélyes könyvtárak kitevő szövegmagyarázat, prédikációs gyűjtemény jelent meg, de történetéről, keletkezéséről, elterjedéséről igen kevés.

Illusztrálásul említem, száznál több Lauretanáról szóló szövegmagyarázó és prédikációs könyv címét ismerem; közülük 52 latin, német, olasz és magyar munkát felkutattam és átnéztem, de egyetlenben sem találtam a Lauretana szerzőjére, történetére vonatkozó komoly adatot. Megemlítem közülük Iustinus de Miechow lengyel dominikánus opusát, amely először 1660-ban Lyonban jelent meg. Egy későbbi kiadását 1735-ből sikerült megszerezni a szombathelyi szeminárium könyvtárából. Egybekötött két részben, főlíó alakú 1026 számozott és 144 számozatlan garmond-nyomású oldalon a Lauretana invokációinak szövegmagyarázatát adja a régi Mariológiák bőséges utalásával. Ez a hatalmas munka bevezető részében csak annyit említ, hogy a Lauretana igen régi, szerzője ájtatos és a teológiában járatos lehetett: találó jelzői és logikus rendszer szerinti összeállítása erre mutatnak.

Mennyire töretlen a Lauretana története földerítésének útja, mutatja még, hogy egész irodalmát néhány sorban összefoglalhatom. Legelső a német Sauren volt, aki 1895-ben tudományos alapon foglalkozott vele. Alapján elindulva Angelo de Santi tekintélyes római jezsuita komoly kutatások alapján revízió alá vette Sauren nézeteit a *Civiltà Cattolica* 1897–98 évfolyamaiban négy cikkben. E cikkek könyvalakban és kibővíve franciául és németül is megjelentek. Harmadiknak P. Braun jezsuita a *Stimmen aus Maria-Lach* 1902-es évfolyamában egyetlen cikkben összefoglalta és néhány adattal megtoldotta Santi nézeteit. Végül dr. Paulus az Innsbrucki *Zeitschrift für Kath. Theologie* 1902. évfolyamában kilenc oldalas cikkben bebizonyította, hogy a Lauretanát Canisius Szent Péter vitte át Németországba. Ezeken kívül csak néhány jelentéktelen és mellékes adatokat tartalmazó

cikk jelent meg. Ez az egész speciális irodalom azonban, amint Santi is hangsúlyozta, nem tárta fel a Lauretana történetét, csak néhány adatot hozott és a jövő kutatás útját egyengette. Ennek eredményét azonban kilátástalanná teszi, hogy a loretoi anyag eltűnt; amikor ugyanis Napoleon elrámolta a bazilika kincstárát, az archivum legnagyobb részének nyoma veszett. Kevés a remény, hogy felbukkanjon valahol.

Magam hosszú ideig foglalkoztam e kérdéssel. Levelezés útján felkutattam a Lauretana szövegváltozatait az összes európai államokban, Kanadában és az Unióban. Felkutattam néhány eddig ismeretlen Mária-litániát, de ezek egyike sem rokon a Lauretánával. Összegyűjtöttem a Lauretana egész magyar anyagát és valamennyi szövegváltozatát. Be kell vallanom azonban, hogy néhány kisebb jelentőségű pontban helyesbíthetem a magyar anyaggal kiegészíthetem Santi megállapításait, de magának a történetnek feltárását előre vinni nem tudom.

* * *

1897-ben P. Santi fölfedezte Giulio Candiotti loretoi archidiaconusnak 1578-ban XIII. Gergely Pápához írott olasznyelvű fölterjesztését. Ehhez egy latin Mária-litánia volt mellékelve, amelynek dicsőítő jelzői, mint a fölterjesztés írja, „Cavate daila Sacra Scrittura“ vannak, azaz a Szentírásból szedettek össze. Innét a Cavate név. Candiotti azt jelenti, hogy a loretoi kegyhelyen ezt a litániát éneklik minden szombaton, minden Mária-ünnepen és vigiliáján, továbbá ünnepélyes alkalmakkor, mint amikor valaki fejedelmi és jelesebb zárandok tartózkodik Loretóban. Nem kevesebbet kíván, mint hogy a Pápa loretoi mintára vezesse be ezt a litániát a Szent Péter Bazilikában és kötelezően írja elő az egész Egyház mindazon templomaira, ahol énekesek állnak rendelkezésre. E célra mellékel egy nyolc hangra feldolgozott és hangszerelt, valamint egy négy hangra feldolgozott dallamot hangszerelés nélkül. Ha a pápa kívánja, küldhet még több dallamot is.

Ilyen, a Szentírás kifejezéseiből összeállított litániák abban az időben, főképp a következő két században divatosak voltak. Például említem, hogy Horstius 1630-as kiadású *Paradisus animarum*-ában nyolc ilyen hosszú Cavate-litánia van; egy az Atya-istenhez, egy a Fiúhoz, egy harmadik a Szentlélekhez, egy a szentvédő Jézushoz, stb. Candiotti Cavaté-ja is jelentősen hosszú, a Szentírásból, főképp az Ószövetségből kikapott kifejezésekből áll, amelyeket erőszakolt accomodációval vonatkoztattak Máriára. Például: Élőknek Anyja, Szentséges szerelemnek Anyja, Szentreménységnek Anyja, Eletnek fája stb.

Meg tudjuk állapítani, hogy Loretóban valóban az volt a helyzet, amit Candiotti jelentett. Abból az időből több Guida és manuale-füzet maradt meg, melyeket a zárandokok számára készítet-

tek és melyek a kegyhely történetét, valamint az ott szokásos ájtatosságok szövegét tartalmazták. Az 1568. körüli manualékban a Cavate van első helyen, a Lauretana pedig az utolsó. A reá következőkben pedig a Lauretana már nem is található.

Nem gondolom, hogy távol járok a valóságtól, ha úgy vélem, hogy a Cavate uralmát a loretoi bazilika karnagya mozdította elő. Ekkor ugyanis Constanzo Porta minorita, korának jelentős zeneszerzője és elismert dirigense volt a loretoi karnagy. Porta 1575-ben Velencében kiadta a Cavatét nyolc hangra feldolgozva és hangszerelve. Valószínű, hogy a saját szerzeményét szorgalmazta és így a Lauretánát kiszorította.

P. Santi felkutatta a vatikáni levéltárat, de a Cavatéra és Candiotti előterjesztésének további sorsára vonatkozólag csak egyetlen íratot talált. Ez annak a teológus konzultornak jelentése, akinek a Cavatét és Candiotti javaslatát véleményezésre kiadták. Neve a szokás szerint nem szerepel az íraton. Santi mind Candiotti kívánságát, mind a konzultor votumát leköszölte a *Civiltà Cattolica*-ban. Tanulmányaimnál ezt a szöveget használtam.

A konzultor először a Cavatéről mond véleményt. Szerinte áhítatkeltő és szép munka. Eпитetonjainak többsége azonban a Szentírásban Krisztusra és Egyházára vonatkozik és csak átvitt, sokszor erőszakolt értelemben mondható Máriáról. A második részből rátér Candiotti javaslatára, és ellenzi azt. Azt írja: nem szokás, hogy egy vidéki bazilika adjon imaszöveget a Szent Péternek. A rendes út a megfordított: Róma ad imaszöveget az Egyháznak. A harmadik proponáló részben azt javasolja, hogy engedélyezze a Pápa a Cavatét egyedül Loretonak, mint speciális és csak ott használható litániát.

A teljes szöveget áttanulmányozva, a votumot furcsának tartom. A Cavatét dicséri, de ugyanakkor megállapítja, hogy epítetonjai erőszakoltak. A második rész érthető és a római mentalitást fejezi ki. A harmadik rész, ahol az előzmények után mégis javasolja Loreto számára a Cavate privilegiumát, amolyan félúton való megállás.

A konzultor óvatosságát megérthetjük, ha figyelembe vesszük a mellékkörülményeket. Az első Candiotti személye. Igen nagy tekintélyű családnak volt utolsó sarja. Két többkötetes teológiai munkája jelent meg, amelyek tudományos téren is tekintélyessé tették. A második Candiotti viszonya a Pápához. XIII. Gergely fiatal korában, mint Ugo Buoncompagni, civiljogtanár volt Bolognában. Ebből az időből eredt barátsága Candiottival, aki szintén jogász volt és késői hivatás. Ez a barátság magyarázza meg Candiotti kérelmét is, amely az egyházas illetlen szerint kissé merész volt.

Milyen választ kapott Candiotti, nem tudjuk. P. Santi átkutatta a vatikáni levéltárat, de semmit sem talált. Loretóban sincs nyom.

Valószínű, hogy tekintettel Caudiotti személyére és a pápával való kapcsolatára, nem küldtek egyenes elutasítást. Föltehető, hogy tapintatosan, előszóval háritották el kérését. Erre következethetünk abból, hogy még 1578-ban, tehát a kérelem évében megszüntették Loretóban a Cavate éneklését. Ez évben jelent meg Girolamo Angelita zarándokok számára készült históriás könyve, amelyben már a Lauretana áll első helyen; a Cavatét csak magánhasználatra közli.

A Cavatét Loretón kívül a német jezsuiták terjesztették el. 1579-ben Perellius német jezsuita kiadott Ingölstadtban egy Manuálét a Sodalitas Mariana, vagyis az akkori Mária Kongregáció használatára. Ebben a Lauretana után második litániául felvette a Cavatét. Ezt a példát aztán a Németországban és Ausztriában megjelenő többi jezsuita is követte. Amikor 1601-ben VIII. Kelemen pápa rendezte a litániák ügyét és egyedül a Lauretánát hagyta meg nyilvános Mária-litániának, a Cavate hamarosan eltűnt az imakönyvekből.

P. Santi a különböző országokban élő rendtársai útján kutatott a Cavate további sorsa felől. Nyert értesülései szerint 1647-ben jelent meg utoljára egy flamand imakönyvben. Ez a megállapítás azonban, amint a következőkből látni fogjuk, tévedés.

A Cavate magyarul legelőször Pázmány imakönyvében jelent meg 1606-ban és azóta ennek minden kiadásában bentmaradt és onnét számos más imakönyvbe is átvétetett.

Honnét vette Pázmány a Cavatét, nem tudjuk. Imakönyvét második gráci teológiai tanársága idején adta ki, amikor még jezsuita volt. Valószínű, hogy valamelyik jezsuita kongregációs kézikönyvben találta.

A Cavatét a Lauretana után közli. „Ugyanazon Szeplőtelen Szűzről más litánia“ címmel. Elejére Szent Ágoston egyik beszédéből rövid könyörgést ad. Szokása volt ugyanis, hogy hosszabb ájtatosságok elé a Szentatyáktól vett néhány soros könyörgést vegyen bevezetőül. A litánia Mária-invokációit a Cavate loretoi szövegéből, illetve ennek német átvételéből hűen lefordította, de második részletében a könyörgésekbe saját részeket töldött be. Éspedig magyar részeket. Ezek a következők:

Hogy minden keresztyén nemzeteeknek nyerj békességet és igaz egyezséget, — Kérünk hallgass meg minket.

Hogy a mi Királyunknak minden ellenségei ellen nyerj győzedelmet...

Hogy a keresztyének seregét minden veszedelemtől megoltalmazza...

Hogy a Te oltalmazd a bízott Magyarországot megszabadítsad és az igaz hitre vezéreljed...

Végigkutatam az összes hozzáférhető régi magyar ima- és énekes könyveinket a Cavate után. A következőket találtam:

Pázmányt követően elsőnek Kopchányi Márton imádságos könyve jelent meg, amelynek első két kiadása ismeretlen, csak a harmadik kiadásból van egy példány a pesti egyetem könyvtárában. Átvizsgáltam, de a 304–309 lapjai hiányoznak. Lehet, hogy ezeken jelent meg a Cavate. Kopchányi ugyanis bőségesen másolta Pázmányt. A 303. lapon a Lauretana befejező könyörgése található. Lehetséges, hogy Pázmányt követve a 304. lapon a Cavatét kezdte meg. Ez azonban csak föltevés és a dolog a tartalom-mutatóból nem állapítható meg.

Időrendben a következő: Kisdi Benedek *Cantus Catholici*-jének első kiadása 1651-ből. Ebben a Lauretana után még két Szentírásból vett Mária-litánia található. A második teljesen ismeretlen eredetű és különbözik a Cavatétól. A harmadik azonban a Pázmány-féle Cavate átalakítása. Az átalakításnak kézenfekvő oka, hogy kottára készült és a hangjegyek metszetei miatt kellett a szöveget átdolgozni. A könyörgő részből azonban hiányzanak a Pázmány-féle magyar vonatkozású betoldások és a szöveg a loreti Cavatét követi.

A harmadik jelentős magyar imakönyv: Baranyi Pál *Lelki paradicsoma*, amely először 1700-ban Erdélyben „kolozsvári atyák szerkesztése“ jelzéssel jelent meg. A második kiadáson már Baranyi Pál neve szerepel. Az elsőből egyetlen példány sincs ma Magyarországon, a másodikból csupán néhány.

Itt egy kitérést kell tennem. Tudvalevő, hogy imakönyv-irodalmunk nincs felkutatva. Egy-két szórványos disszertációnk van e térről és néhány oldalas általános összefoglalás-félénk. Egyesek szerint Baranyi „Lelki paradicsoma“ a magyar irodalom legklasszikusabb műve, mások szerint pedig nagy érdeme, hogy lapjain megmentette a XVIII. század elejének a magyar imatárát.

Sajnos meg kell tépáznom Baranyi tekintélyének babérkoszorúját. Megállapítottam ugyanis, hogy az egész hatalmas könyv négyötödében Jacobus Merlo Horstius kölni plébános *Paradisus Animae Christianae*, először 1630-ban megjelent ájtatossági könyvének átdolgozása. E könyv a következő években számos új kiadást ért és birtokomban van a kilencedik. Összevetettem Baranyi könyvével és úgy találtam, hogy ennek mintegy négyötöde Horstius fordítása; egy ötödéről nem tudom megállapítani, Baranyi írta-e avagy az akkor használatos, de ma már teljesen ismeretlen imafüzetekből szedte-e össze.

Fölemlítem még Baranyiról, hogy a könyv első kiadásakor Bárány László álnéven Erdélyben lappangott, 1720-as kiadásának nyomtatását pedig nem érte meg, mert 1719 végén meghalt. Baranyi Pál másirányú fontos működését nem méltányolja az egyháztörténelem. A románok uniójának román oldalra való hatással jelentős tényezője volt. Sokat tett, mint az egyik ortodox

püspök konzultora és ő írta román nyelven az első görögkatolikus Katekizmust 1702-ben.

A *Lelki Paradicsomban* van egy Cavate-litánia, ami azonban egészen más, mint a loretói és a Pázmány-féle és különbözik a *Cantus Catholici* litániájától is. Ennek oka: Baranyi a Horstius által közölt Cavatét fordította le, amely önálló és nem rokon a loretóival. Eljárása érthetetlen, hiszen Pázmány imakönyve, benne a Cavatével, 1700-ig két kiadást ért és nagyon elterjedt. Ebből is látszik, hogy Baranyi nem annyira a magyar nép használatos imakinesét akarta összegyűjteni, hanem Horstiust fordította és azt csak csekély mértékben bővítette.

Imakönyvirodal munk jelentős, de eddig sohasem méltányolt. sőt föl sem említett képviselője özvegy Apponyi Miklósné, született báró Pongrácz Eszter „Aranykorona” című nagyalakú és vaskos imakönyve. Első kiadásának évét nem sikerült megállapítanom, sem régebbi példányait felkutatnom. Nekem a XXI. kiadás van birtokomban és a néhány elérhető előző kiadással összehasonlítva látom, hogy változtatás nélküli ujranyomás. A kiadások számából következtetve az első az 1800-as évek elején jelenhetett meg.

Pongrácz Eszter nem volt imakönyvíró, hanem nevén nevezve jámbor és jótakaró kompilátor. Felhasználta az előző imakönyvet, és pedig elsősorban Pázmányt, összegyűjtötte a használatban lévő ájtatosságokat és elég jól elrendezte őket. Erdeme tehát, hogy a XVIII. és XIX. század fordulójának magyar imakinesét egybegyűjtötte.

Imakönyvének tulajdonjogát, amint a szövegben található, a Trattner családnak adta el. Ezzel szemben a későbbi kiadások címlapján, mint kiadó és nyomdász Bucsánszky Alajos szerepel.

Mi ennek a magyarázata? Feleletül ismét kitérést kell tennem, ami nem tartozik ugyan felvetett témámhoz, de nem értéktelen, mert azzal, amit elmondandó vagyok, sohasem foglalkozott a magyar katolikus irodalom.

Az 1700-as évek közepétől 1827-ig a Trattner család Ausztria és Magyarország legnagyobb nyomdász- és könyvkiadó dinasztiája volt. Egyik tagja elmagyarosodott, magyar nemességet nyert és megszerezte a Trattner család pesti nyomdájának tulajdonjogát. Atyjával együtt egész új stílust vitt be a könyvkiadásba: az idealizmust és az üzleti nyereség hajhászásának kerülését. Ezzel körébe vonta az összes magyar írókat. Hogy csak egy példát említsek, meghirdette kilenc kötetben Kazinczy munkáinak teljes kiadását. Az előfizetések begyűlte után a pénz értéke fokozatosan esökkenni kezdett, de Trattner ráfizetést nem követelve kiadta és pontosan leszállította előfizetőinek mind a kilenc kötetet. Valószínűleg az indította Pongrácz Esztert, hogy Trattneréknek adja el az *Aranykorona* kiadási jogát, mert ezzel könyve értékes márkát nyert, másrészt pedig tudta, hogy Trattnerék nem fogják elsősor-

ban a kiadásnak üzleti részét tekinteni: s ez a jámbor írónőnél igen fontos szempont volt.

A Trattner cég 1830 körül félig-meddig tönkrement és az üzemét Bucsánszky Alajosnak adta el. Bucsánszky Alajos egri könyvkötő volt. A könyvkiadást ambicionálta, de jól látta, hogy az akkori Egri Érseki Nyomdával, amely csak úgy ontotta a különböző tudományos és teológiai könyveket, valamint más kiadványokat, nem tud versenyezni. Elköltözött Pozsonyba, onnét pedig hamarosan Pestre, ahol nyomdát nyitott. Eleinte komolyabb könyvek kiadásával foglalkozott, de hamarosan rátért az imakönyvkiadásra és a jó értelemben vett ponyvatermékek nyomtatására. Jó szervező tehetsége is volt; kiépítette és hitelt nyújtva kézben tartotta a városokra és bűcsúkra járó kolportázst is. Így óriási forgalmat csinált. A népies irodalom nivóját ugyan nem emelte, de el kell ismernünk, hogy Álmoskönyvén kívül egyetlen kiadványa sem volt, amely a hit- és erkölcs szempontjából kifogás alá eshetett volna. Előregedvén, üzemét vejének, Rózsa Kálmánnak adta át, aki azt *Rózsa Kálmán és neje* néven folytatta. Rózsa még erősebben kultiválta az imakönyvkiadást, de ájtatossági könyvei között igen sok a selejtes. Katolikus szempontból érdeme még a Rózsa cégnek, hogy megteremtette a katolikus naptárkiadást, és léleknevelő szempontból igen helyes irányban.

E kitérés után kanyarodjunk vissza a Pongrácz Eszter könyvéhez. Ebben megvolt a Cavate, mégpedig szóról-szóra Pázmány szövege szerint. Itt azonban Pongrácz Eszter egy hibát követett el. Pázmánynál megtalálta a Szent Agostontól vett bevezető imát; amelynek lelőhelyét Pázmány a margón pontosan közölte. Pongrácz Eszter csak annyit vett észre, hogy Szent Agostonról van szó és a Cavate litániát megtette „Litániának a Boldogságos Szűz Máriáról Szent Ágoston szerint“. Ugyanígy szerepei a Cavate Pongrácz Eszter valamennyi általam ismert kiadásában, de ugyanígy szerepel azon néhány más és tömegcikknek szánt Bucsánszky és Rózsa Kálmán kiadású imakönyvben is, amelyeket hosszabb rövidebb alakban Pongrácz Eszter imakönyvének anyagából állítottak össze.

A Cavate megállapításaim szerint legutoljára Pongrácz Eszter Aranykoronájának 1872. évi kiadásában jelent meg.

A XIX. század első felének magyar imakincsét összegyűjtve találjuk Radlinszky Endre „Mennyei hangok“ című 896 lapos imakönyvében, amely véleményem szerint imakönyvirodalmunk legjobb összefoglalója. Ebben a Cavate már nem szerepel. Ugyancsak hiányzik a Cavate az összes, hatvanat meghaladó Steinerbrenner-féle imakönyvből is. Megállapíthatjuk továbbá, hogy bár 1651-ben a *Cantus Catholiciban* hangjegyes kiadása is megjelent a Cavaténak, a XVIII. században már nem énekelték.

1797-ben Szent-Mihályi Mihály egri kanonok Eszterházy püspök parancsára kiadta az „Egyházi énekeskönyvet“. Ez kisquart

alakban három külön számozott részletben összesítve 761 lapon egybegyűjtötte hangjegyek nélkül az akkor használt énekszövegeket. Célja a teljesség volt és így nem igen szolgálta a helyes éneklést, mert összehordott sok jót, de igen sok selejteset is. Eveségig az egész ország kántorainak közreműködésével szedte össze anyagát, úgy, hogy alig maradhatott ki könyvéből valami. Ez a gyűjtemény a Mária-litániák közül csak a Lauretánát közli latinul és magyarul, Pázmány megállapodott szövegezésével. A Cavate nincs benne, amiből következik, hogy nem énekeltek; de nincs kizárva, hogy recitando imádkozták.

Ezek után összegezzük az elmondottak alapján megállapításainkat.

1. Téves a külföldi szakirodalomnak az az adata, hogy a Cavate 1647-ben flamand nyelven jelent meg utoljára. Vele szemben a valóság, hogy magyar nyelven további kettőszáz esztendőn keresztül egész 1872-ig — nem is számítva Pázmány imakönyvének 1895-ös facsimile kiadását — a Cavate közhasználatra számtalan magyarul ismételtelen megjelent. Ennek oka, hogy a szakirodalom figyelme még a flamand adatokra is kiterjedt, de sajnos a magyarokra nem. Nem is terjedhetett ki, mert a magyar szakirodalomban ezzel eddig senki sem foglalkozott.

2. Sajnálatos tény, — amit a Cavate magyar vonatkozásai mutatnak — hogy a római liturgikus előírásokat mi magyarok nem tartottuk meg. Tudvalevő, hogy 1601. óta csak a Lauretana használható nyilvánosan a Mária-litániák közül; a későbbiek közül pedig a Jézus Neve, Jézus Szive, Szent József és Minden szentek litániája. Más litánia, ha egyházilag jóváhagyást nyert, csupán mint magánájtatosság, hangos előimádkozás nélkül végezhető. Ezeknél a litániáknál a magánájtatossági jelleget a szöveg címe után föl kell tüntetni. Ez a Cavate egyetlen magyar kiadásánál sem történt eddig meg. (Hasonló szokások máig észlelhetők. Vannak például egyházmegyék, amelyek egyenesen előírják Nepomoki Szent János október 12-én tartott litániájának hangos előimádkozását. Utalunk arra is, hogy templomainkban ugyanígy imádkozzák a Szent Antal, Prágai kis Jézus, a Fájdalmas Anya, stb. litániáját. Ezen a téren, továbbá népájtatosságaink és imakönyvirodalmunk egész terén a Püspöki Karunk majd rendet kell teremtenie.)

3. Végül nem mulaszthatom el, hogy a Cavate képesen reá ne mutassak vallási életünk és imáirodalomunk kialakításában Pázmány Péter munkájára és hatására. Akár Rituálénkat, akár speciális magyar szertartásainkat, irodalmi nyelvünket, papnevelő intézeteinket, prédikációs irodalmunkat szemléljük, Pázmány lelkének, kezének, tollának, pénztárcájának nyomait még ma is észrevehetően megtaláljuk. És itt fájdalommal kell felsehajtanunk: Sajnos, hogy csak egy Pázmány Péterünk volt!

A KERESZTÚT VERSEIBŐL

XII. STÁCIÓ

Felkiáltottál: Beteljesedett.

És lehajtottad fejedet.

*Igen, Uram, közel a nap,
Talán az óra, tán a pillanat,
Amikor félrebillen a fejem,
Amikor én is beteljesedem.
Mondjam-e úgy, hogy elzörren a hír?
Vagy hogy a Létnék óccáni tükrén
Egy lehetetnyi hullám elsimul
És elkezdődik egy új csepp öröklét?
Akárhogyan, — én beteljesedem:
Eltelt, letelt, betelt az életem.
Szemem nem issza már a zsenge rét,
A lombok és az alkonyok színét,
Fülem se hall már rimet, sem mesét,
Orgonaszót s a fátyolfű neszt,
Nem érintem már lelkes ujjaimmal
Emberek ujjain át a csodát,
Akkor közt élvén emberré lehettem
És akiért magamat is szerettem:
Ezentúl, — már csak odaát.
Beteljesedett, — vége van.*

*De beteljesedem-e én magam?
A tenger eszmét, a gondolatot,
Amelyet itt gondolnom adatott,
Végig tudom-e gondolni odáig?
Öröm és bán és szenvedély esodát,
Mik lelkem alvó Síloe-színét
Annyit kavarták gyógyító habokba,
Végig tudom-e hullámozni még?
Annyi a szó még, ami kararogva
Zsongatja vérem, csiklandozza nyelvem,
És annyi dal, amit elénekelnem
Normámul szabotott:
Mondja-e majd a lelkiismeret,
Mikor eljő az „Elvégeztet”,
Hogy elvégeztem a feladatot?
Vagy csak az élet lesz, ami lezárul,*

És az embernek vég-szenlenciául
Ez lesz őszinte sirírat:
„Elt ennyi évet és félben maradt!”

A dallamot ha meghal is, ne bánjad,
Ha csonka is: elég volt önmagának.
De mivé lett az Úr lehelte zsoldár:
Nem amit zengtél, hanem ami voltál!
Atvette-e tapogató zenéd
Az isteni Hangmester ütemét?
A hangjegyeket olvastad elégszer:
Csak rajtad állt, hogy ennyivel elégszel,
Vagy addig virrasztasz s imádkozol,
Amíg odáig felnyújtózkodol,
Hol ujjaiddal kitapinthatod
Az óriás vezérmotívumot.

Lettél-e, mire ő hangolta lenned?
Vagy giccsbe fuladt és szírupba benned
A szeplőtelen hang, amit a Mester
A mindenségben egyetlenül-egyszer
Számodra, csak számodra komponált?
Ültél-e ittás éjszakákon át
A makulátlan billentyűk felett
Lesve a fősvény pünkösdi Szelet,
És lángja könnyörtelen ihletében,
A verejték aranymosó vizében
Virrasztottad-e reggel-délben-este
Az igazít, a magadét keresve
A Tiszta Forma józan mámorát?

Mert nincsen megállás a kegyelemben
S töredék minden, csak a Szerelem nem.
Bűn és erény, igazság, tévedés,
Hang és összhang és diszharmonia:
Mindennek eggyé kell olvadnia.
Kell valamennyi, és minden kevés,
Ami nem minden, ami nem egész.
Csak a minden a beteljesedés.

* * *

Lehajtott fejű Krisztus a kereszten;
Immár a föld emlőit eleresztem.
A föld tejével telnem szük-kerés:
Csak Tebenned a beteljesedés.
Napom hanyatlik, Nagy hegyek megül
Arnyak suhognak. Már-már nehezül
A forró szerszám hűsödő kezében.
Ó teljes Krisztus, teljesíts meg engem!

XIII. STÁCIÓ

*Drágalátos szent testét
A keresztről levették.
Szegény Jézus megpihen
Szűz Mária ölében.
Szűz Mária ringatja,
Ölelgeti, siratja.*

* * *

*Édes lelkem, kis Jézuskám,
Hát így jöttél vissza hozzám!
Nem így feküdtél ölemben
Karácsonykor Betlehemben!
Sirtam pedig ott is én:
Jaj de fáztál, kicsikém!*

*Hát amikor, nyakas gyerekek,
A templomban föllettelek!
Mit is mondtál, te szívtelen:
„Atyám házában a helyem“!*

*Kánában az esküvőnél,
Mikor megpirult a vőfely,
Én meg nálad reménykedtem,
Jaj mit mondtál, te kegyetlen!
(Most is küzdök a sirással!):
„Asszony, mi közünk egymással!“*

*Hát mikor az átkozottak
Lépteiden ólálkodtak,
Hogy féltettünk! Odamentünk,
Be se mentünk, csak üzentünk.
Mit üzentél ki, te pogány:
„Hát ki az én édesanyám?“*

*Miért voltál oly kegyetlen?
(Ó te drága, te egyetlen!)*
*Mindég ilyen gonosz voltál,
Végül is csak elpártoltál,
Odahagytad bús anyádat,
Nekimentél a világnak,
Lettél betegek gyógyítója,
Bűnösök bátorítója,
Mindenki mindene lettél,
El csak ép engem feledtél.
Soha többet meg se nézted
A kihült anyai fészket.
Mire megint megláttalak,
Bukdostál a kereszttel alatt.*

*És most itt vagy az ölemben,
Meggyalázva, összetörten.
Már el nem vesz tőlem senki.
Hát így kellett ennek lenni?*

*Tudtam én jól, rég megírták
A keserű nagy próféták.
Simeon is megmondotta
Karonülő kiskorodban.
Kiolvastam eleitől
Ama Gábor szemeiből:
Hogyha nem is mondta hanggal,
Tudta már az okos angyal,
Hogy mi vár rád, hogy mi vár rám:
Hogy te vagy a Pászká-bárány,
Égnek-földnek gyönyörűség,
Csak anyádnak keserűség.*

*De ne gondold, kis bárányom,
Hogy valahogy visszabádnom
Amit egyszer mondtam: legyen.
Amen, én egyetlenegyem!*

*Legyen, amint meg van írva:
Elengedlek már a sírba,
Odaadlak kebelemről,
Úgy sem szakadsz le szívemről.*

*Soha el sem is szakadtál,
Mindég az enyém maradtál,
Örömemben, gyászsomban,
Mint egykor a jászolban.*

*Mikor hűvös szókat mondtál.
Értettem én, hogy mit mondtál.
Mikor mondtad: „Nincsen anyám!” --
Úgy értetted: „Tudod, anyám!”
Mondtad: nincsen közöd velem, --
Megértettem: egy vagy velem.*

*Veled voltam a kereszten,
Hulló véreddel véreztem.
Végig mindig, veled voltam,
Veled vagyok most is, holtan.
Halott leszek három napig,
Míg az Írás be nem telik.
Harmad hajnal mikor éled,
Én is veled visszatérek.
Mert örömben, fájdalomban,
Nem élek én, csak fiamban,
Nincsen ami elszakasszon:
Én vagyok a Boldogasszony.*

SAINT-EXUPÉRY, A REPÜLŐ

Antoine de Saint-Exupéry arcképe alá alcímül azt írhatnók: „A repülés, mint spirituális gyakorlat.” Mert ez a francia pilóta-író életében és műveiben megvalósította a szintézist, amely megoldaná korunk egyik legnagyobb problémáját: nemcsak a technika, hanem a Lélek embere is volt. Olyan sokoldalú, mint a renaissance hősei. Az afrikai és délamerikai légipósta-szolgálat, majd később a légierő legendáshírű repülőtisztje 1944-ben, negyvenhárom éves korában egy felderítőrepülés alkalmával tűnt el gépével a Föld-közítenger felett. Zsufolt és rövid élete alatt nyolc könyvet írt, amelyek nemcsak irodalmi szempontból jelentős művek, mert különösen sűrített, intuitív stílusukkal a világ új képét varázsolják eléink, hanem a modern spiritualitásnak is igen értékes dokumentumai. Ez a sportoló arkangyal filozófus is: magányosan szántva gépével a világűrt Platon és Aristoteles bölcséletén elmélkedik és a modern tudománynak Szent Tamáséhoz hasonló szintéziséről álmodik. Maga is szervesen egységes világképben foglalja össze rendkívül sokoldalú tudását.

Szellemi és fizikai portréjában megférnek egymással a legellentétesebb vonások. Saint-Ex, ahogy barátai becézték, a zseniális matematikus és feltaláló, két felderítőrepülés között beall golyózní a szicíliai utcagyerekek közé, amit azok a legtermészetesebbnek találnak, vagy pedig, a bambinók legnagyobb öröme, órák hosszat szórja erkélyéről a parányi repülőgépmodelleket, melyeket a légierő később fel is használ. Esténként a kávéházban olyau kártyamutatványokkal mulattatja bajtársait, hogy azok a halál közelségét is elfelejtik. Testi-lelki eleganciája nem akadályá annak, hogy a legkisebb közlegény is rajongjon érte; minden élő-lény megérzi sugárzását, és a szeretetet és tiszteletet, amellyel a lelkek fölé hajol. Saint-Exupéry pazarul tékozzol a önmagát, mindenkin ad, de vágyik viszonzásra is. Ez a nagydarab, kisésetlen és mégis választékos fiú, matematikus homlokával, enyhén kidülledt, hűséges kutyaszemével, mulatságosan mozgékony Miki-ege orrával, minden férfiasága mellett is megszeppent gyermek marad, aki mint hőse, a *Kis Herceg*, maga sem tudja, hogy csöppent erre a szűk bolygóra, a felnőttek furesa, félelmetes világába, ahol kisése mindig idegen. De ahogy a *Kis Herceg* megszeli a rókát, kígyót maga körül, Saint-Exupéry, a varázsló, mindenből emberi hangot csal ki: a gépből, a természet erőiből, a háborúból, ellenfeleiből, a halálból, és ami a legnagyobb csoda: a náci megszállás embertelen világából is. Minden helyzetben, Franco milicistáinak kezében, a francia felbomlás fejvesztett, keserű légkörében, félig szomjau veszve a Szahara közepén, párisi lebujokban raffinált értelmiségekkel folytatott

vitákban, afrikai mulatóhelyek buja zenéje mellett, az amerikai emigráció politikai intrikái közepett, — (Franciaország német megszállása után, 1940. végétől 1943. elejéig New-Yorkban tartózkodott, de nem volt hajlandó De Gaulle-hoz csatlakozni; ezért kegyvesztett lett.) — mindig, mindenütt ember tud maradni. Könyvei többek, mint irodalmi művek: ama modern humanizmus kézikönyvei, amely a keresztény világnézetben teljesedik ki. Saint-Exupéry nem volt gyakorló katolikus, csak nagyon becsületes lélek és logikus elme, aki feleletet keresett korunk problémáira. Utolsó nagy művében, az 1942-ben megjelent *Pilote de guerre*-ben meg is találta. Ez a könyv külsőleg izgalmas hadi-riport a „különös háború” legtragikusabb napjairól, de valójában egy spirituális kaland regénye és egyszersmind hitvallás a keresztény humanizmus mellett.

A mai világirodalomban nem egy pilóta-író műve jelent meg, de egyikre sem áll az, amit Saint-Exupéry Lindbergh Anna könyvének előszavában ír a híres repülőnőről, s ami elsősorban saját magára áll: „A technikai megfigyelések mögött megéreztetni velünk az emberi Sors problémáit... és a szakkifejezéseken át valami lényegest közöl velünk.” Tulajdonképpen erről a *lénnyegről* van szó, a repülőgép csak ürügy, hogy a szellem harcát ábrázolja az anyag tehetetlenségével, a repülő rossz lelkiismeretét, hogy nem örködött eléggé és leállt a motor. „Milyen ébernek kell lennünk, hogy megmentsük az életet egy olyan világban, amely már-már defektust kapott”... De a repülő nemcsak az akció, hanem a kontempláció embere is, aszkéta. A Lindbergh-házaspár néhány pernyi időnyereségért feláldozza biztonságát, legelembb testi kényelmét, felesleges ballasztként kihajítja gépéből értékes ingóságait, csakhogy a felszállást megkönnyítse. „De ahhoz, hogy a gép felszálljon, nem elég elvetnünk minden ballasztot, ahhoz a tenger szélére is szükség van. A vizen oly nehézkes hidrolánu egyszerre tüzes telivérre változik, mihelyt a tengeri szél felkapja...” Mert nem elég az aszkézis, kegyelem is kell. Ezt érzi a repülő is.

Saint-Exupéry csak fokozatosan jut el az igazság megismeréséhez. Mint a mai ötvenévesek általában — hiszen ennyi idős volna ha élne — fiatalságában ő is a gidei individualizmus megbűvöltje volt. Ennek a nyomai láthatók 1928-ban megjelent első könyvében, a *Courrier Sud*-ben, ebben a nagyon egyenlőtlen műben, ahol a legnagyobb írói képességek sokszor a legkezdetlegesebb technikával párosulnak. Itt még főleg csak az individualista és esztéta ujjong a világ új arcának szépségén, melyet a repülő fedezett fel. A könyv egy-egy részlete valóságos prózai költemény: „Tanger, ez a kis semmi város volt az első hódításom... Leszállásom közben kivirágoztak a rétek, a házak, életre hívtam egy halott várost. És ó mily csodálatos felfedezés! Ötszáz méterre egy arab szántott és én magamhoz vonzottam őt; nőttön-nőtt,

míg végül olyan lett mint én. Ő volt az én hadizsákmányom, alkotásom, játékszerem. Foglyul ejtettem, és most, hogy már túsom is volt, Afrika egészen az enyém lett... Két perc múlva a fűvön állva oly fiatalnak éreztem magam, mintha egy ifjú csillagra kerültem volna, ahol most születik az élet“...

A repülés ekkor még számára a valóságból való menekülés egyik formája is. A könyv hőse gyermekkorától azt vallja, hogy „csak egy a fontos: menekülni“. Úgy érzi, mintha mindig úton volna. Saint-Exupéryről is feljegyzik barátai, hogy úgy hatott rájuk, mint akinek nincs maradása; de mint látni fogjuk, legyőzte ezt a kísértést. Az eszteticizmuson és a valóságból való menekülés vágyán túl, a *Courrier Sud*-ben már mutatkozik az igény valamifajta szellemi fegyelem után, ami esetleg nem más, mint a keresztény filozófia. A könyv hőse, aki szintén repülő, szerelmének halála után betéved a Nötre-Dameba, ahol éppen egy híres hitszónok prédikál. A beszéd, amely a kor divatjának megfelelően, csupa individualizmus, csupa pszichologizálás és a „modern“ hallgatósághoz mindenáron való alkalmazkodás, teljesen hidegen hagyja ezt a lelket. „Ez nem hitvallás, mondja, hanem egy kétségbeesett emberi kiáltás.“ Hősünk férfiasabb világszemléletet keres és ezt a Nietzsche-Malraux-i vonalon találja meg. Bernis, a pilóta, látszólag azért hal hősi halált Afrikában a lázadó beduinok között, hogy az Aeropostale postaküldeménye percnyi késedelem nélkül érkezzék meg Délamerikába, de számára a légi postaszolgálat valójában a veszélyes élet egyik eszköze.

A veszélyes és aktív élet motívuma még erőteljesebben csendül fel az 1931-ben, André Gide előszavával megjelent *Vol de Nuit*-ben, amelynek egyik hőse, Rivière kapitány, ezt mondja: „Mindig úgy cselekszünk, mintha volna valami, ami az emberi életnél értékesebb.“ „A cél — hogy tudniillik a posta a kockázatos éjszakai repülőjárat bevezetésével gyorsabban érkezzék meg — semmit sem igazol, de a cselekvés megszabadít a haláltól.“ Ezt a mondatot akár Malraux is írhatta volna. De megtaláljuk a könyvben az „*engagement*“ motívumát is: Saint-Exupéry talán nem is annyira kora egzisztencializmusának hatása alatt, mint lelki adottságból úgy érzi, hogy csak az él valóban, aki valaminek vagy valakinek elkötelezi magát. „Mindig irtóztam attól, hogy néző legyek“ — írja később. Fiatal korában hajlamos arra az egzisztencialista eretnekségre, hogy az emberben ne lásson mást, mint kapcsolatok csomópontját. Később közeledik az esszencialista filozófiához, az *engagement* motívuma is mindinkább elmélyül és a felebaráti szeretet és szolgálat szellemévé tisztul.

A repülőéletből merített, riportszerű kisebb elbeszéléseket tartalmazó következő könyve, a *Terre des Hommes* (1939) már az író valódi hangját mutatja. A cím maga is sokat mond: Saint-Exupéry az embertelen földet az emberek földjévé akarja varáz-

zsolni. A humanizmusnak és bajtársiasságnak ez a modern szimfóniája számtalan változatban zengi az élet győzelmét a halál felett. Nem ezt jelképezi-e a francia káplár esete, aki párszáz méterre az ellenséges futóárkoktól, a gránatok füttyülése közepett egy pipacs finom szervein magyarázza el társainak az élet misztériumát? Ez az élet szunnyad a bürokrácia jégkérge alatt a repülőállomás gépirójának lelkében, amely fölé szerető szánaommal hajol az író; ez virágozik ki a kis madridi számkukac lelkében a bajtársiasság meleg lehelletétől. A könyv a cselekvés kultuszának a *Vol de Nuit*-nél sokkal kevésbé Übermensch-i felfogását tükrözi. Alapgondolata szerint az akció célja elsősorban az, hogy testvéri kapcsolatot teremtsen az emberek között. Avagy elképzelhető-e erősebb emberi kapcsolat, mint az, amely a Szaharában majdnem szomszédos veszélyes pilóták és az ezer veszély közt segítségükre siető bajtársak közt jön létre, amikor vizes tömlőiket messziről látható módon lóbálva közelednek feléjük? A víz nem közönséges ital: a gesztus, amellyel nyújtják, szinte szakrális jellegű és az emberi közösség szimbólumává nemeseül. A kis madridi pária boldogan mosolyog, amikor bajtársai felkeltik, hogy a biztos halálba menjen. Szívesen megy: úgy érzi, életével tartozik azoknak, akik megnyitották előtte a szeretet tündöklő világát. Guillaume-ot, Saint-Exupéry hősi halált halt barátját, sok meleg emberi szál húzza vissza az életbe, amikor egy hőmezőre zuhan s félig megfagyva, félig éhenhalva vonszolja magát napokig, pedig kísértésben van, hogy megadja magát, mint ahogy a *Pilote de Guerre* hőse is legszívesebben beleolvadna a csillagvilág embertelen tisztaságába, de „visszahúzzák azok, akik várnak rá.”

Mennyivel emberibb színezetű az egzisztencialisták fétise, az *engagement*, a magunk elkötelezése Saint-Exupérynél. Az embertelen szizifuszi hőst felveri: „Siess! Szükségem van rád!” „Nincs szörnyűbb, mint érezni, hogy senkinek sincs szüksége ránk. Mennyivel könnyebb olyan barátokat találni, akik segítenek rajtunk, mint kiérdemelni olyat, aki a mi segítségünket kéri” — írja *Lettre à un Otage* (Levelek egy Tűzshoz) című, amerikai önkéntes száműzetése alatt írt, 1944-ben megjelent művében. *A Levellek egy Tűzshoz* valóságos kis remekmű, amely Saint-Exupéry minden írói és emberi kvalitását szinte sűrítve adja. A náciaktól halálra üldözött, zsidószármazású Léon Werthen keresztül a német meg szállás alatt nyögő negyvenmillió franciához szól, aki megannyi tűz. „Hogy lehet összehasonlítani a katona mesterségét a tűzsz hivatásával! Ti mind szentek vagytok” — írja barátjának. Önvallomás és lelkiismeretvizsgálat is ez a könyv: a luxushajón Portugáliából New-Yorkba hajózó Saint-Exupéryt a gyötrődő Európával szolidaritást nem vállaló, frivolan szép Barcelona és a gazdag portugál emigránsokat szállító óceánjáró kínosan emlékezteti arra, hogy amíg ő kényelemben hajózik New-York felé.

Léon Werth és a többiek szenvednek. (Igaz, alig várja, hogy újra harcoljon, bár jóval túlhaladta a korhatárt, és nem rajta múlik, hogy majdnem három évig kell tétlenül várnia, ha ugyan tétlenségről egyáltalán szó lehet, hiszen ebben a három évben írja meg három utolsó és legszebb művét.) Az óceánjáró minden látzólag pezsgő élete mellett is olyan, mint a kísértetek hajója, melyen csupa halott utazik. „Jelenlétüknek nincs súlya“, mert kiszakadtak az emberi közösségből, megtagadták a szolidaritást, nem vállalták az áldozatot. Senkinek sem volt szüksége rájuk. „Csak a hajó személyzete közt voltak reális lények, akiket valódi funkciók nemesítettek meg: tálcát hordtak, padlót fényesítettek, cipőt tisztítottak és néma megvetéssel néztek a gazdag emigránsokra.“

A kis könyv kaleidoszkópként villant fel néhány jelenetet Saint-Exupéry és részben Léon Werth multjából, hogy erőt adjon a szenvedések elviselésére. Imponderabiliákról van itt szó: a napsütésről a Saône folyó partján, a két idegen hajóselegényrel rögtönzött szerény kis lakomáról, két mosoly történetéről, de mindezek mögött évezredes értékek rejlenek, melyekért érdemes meghalni. Mert az ember ilyen látszólagos semmisségekért hal meg: például a mosoly minőségéért, melyről a jóakarátú emberek felismerik egymást, legyen bár az egyik üldözött holland kommunista vagy a náci elől menekülő német katolikus, a másik zsidó értelmiségi vagy francia repülőtiszt, és ha egy kis falusi kocsmában a fehérre síkált puhaasztal mellett együtt szegik meg a kenyeret és megisznak egy pohár bort, ez a hétköznapi gesztus megszentelődik és a rusztikus ebéd *agapévé* magasztosul.

Leonardórol, a legnagyobb humanistáról feljegyezték, hogy csodálatos mosolya volt — bizonyára ennek a visszfénye fogta meg Mona Lisa ajkán is; — nos, Saint-Exupéry is mosolyával szereli le Franco katonáit, akik ujságíró korában elfogják és főbe akarják lőni. Valóságos kis remekmű az az elbeszélés, ahol leírja, hogy a szörnyű embertelenség közepett, amely a nyirkos és homályos pincefalakból és az álva alvó, közömbös, őt még egy tekintetre sem méltató katonákból áradt, egy cigarettát kérő gesztussal és egy mosollyal hogyan töri meg a jégkerget és hogyan születik meg az egyik katona arcán a mosoly, amely „egyszerre feltárja benne, ami sebezhető“, vagyis emberi. Erre a többiekben is felébred az ember és Saint-Exupéry „úgy vonul be mosolyuk kapuján, mintha egy új, most született világba lépne.“ — A jóakarátú emberek, ha különböző utakon járnak is, egy közös találkozó felé vergődnek, mint egyazon tűz felé tartó zarándokok. „A jövő az, ami a különféle emberek rokonságát megalapozza; harcolhatunk az út ellen, melyet a másik választ, de az embert tisztelnünk kell.“ „Köszönöm, hogy elfogadsz olyannak, amilyen vagyok — írja Léon Werth-nek, akit születés, faj, temperamentum, életfelfogás, minden elválasztott tőle, mégis a legjobb

barátok voltak —, mit kezdenék egy olyan baráttal, aki elítél? Az, hogy különbözöm tőled, nem sért, hanem gazdagít. Kikérdezel, mint távoli országok utazóját.“ Ez a párbeszéd és az emberi mosoly minősége volt az, amiért Saint-Exupérynek érdemes volt meghalni.

Ha valaki, akkor ő az „elkötelezett“ — *engagé* — író szimbóluma, mert csak akkor hitt a szavak erejében, ha az életet tette fel a játszámára, amely akkor már veszített játszma volt, és mégis győztesen került ki belőle. A győztes legyőzöttekről szól utolsó nagy műve, a *Pilote de Guerre* (Hadirepülő), amely egyszersmind az író szellemi végrendelete is. Mert ez a könyv sokkal több mint izgalmas riport arról, hogy egy láthatatlan és fejtelten vezérkar hogyan áldozza fel céltalanul legjobb repülői életét, „mintha az ember gyémántokat égetne el, hogy egy krumplit megsüssön“, és hogy miképpen viselkednek a *défaite* alatt a francia lakosság különböző rétegei. A káosz, a demoralizáltság, az alacsonyabbrendűségérzés szörnyű napjaiban e könyv megjelenése felért egy csatanyeréssel. A legyőzöttekből egycsapásra győztesek lesznek, a Szellem győz az anyag, a lelki erő a nyers erőszak, a Béke a Háború, és az Ember az embertelenség felett. A könyv elején még keserű és lázadó Saint-Exupéry a *Pilote de Guerre* végén ezt írja: „Holnap a tanúk szemében mi legyőzöttek leszünk. És a legyőzötteknek hallgatniok kell. Mi hallgatunk, mint a mag a földben.“ Aki ezt a könyvet előlvasta, nem kételkedhetett Franciaország feltámadásában. Az író a zűrzavarban, a fejtelenségben megláttatja egy felsőbb rend körvonalait. „Az össze-visszahányt kövek megszűnnek köhalmaz lenni, mihelyt belép valaki a műhelybe és felvillan benne ez a szó: Katedrális! „Az embert nem a külső tények, hanem öntudata teszi győztesse vagy legyőzötté.“ Erről az öntudatraébredésről szól a könyv.

Mikor Saint-Exupéry az Arras fölötti felderítőrepülésre indul, még individualista és lelke lázad a lét abszurditása ellen, bosszankodik a bürokrácián, amely lehetetlenné teszi a francia gépek megfelelő felszerelését, a vezérkaron, amelynek a felderítés eredményét úgysem lehet átadni, mert vagy a pilóta nem jön vissza — és ez a leggyakoribb eset — vagy a vezérkar nem lesz már a helyén. A tízezerméteres magasságban, ahol az oxigéntartály legkisebb hibája halálos lehet, elfogja a nagy kísértés, hogy „az Értelmem indokolását fogadja el, míg a Lélek alszik.“ Majd feláldozza benne mesterségének tisztelete, legalább arra törekszik, hogy tisztességesen megtartsa a játékszabályokat: úgy csinál, mintha ez a furesz, értelmetlen háború „valódi“ háború lenne. Szizifuszi öröm, embertelen és keserű.

De a kietlen magasságból leszállva megigézi őt a hazai föld védtelen szépsége, a csodálatos kék alkonyat, az esőáztatta föld szaga. A halál elveszti embertelenségét, „minden olyan meghiít és falusias lett.“ Úgy érzi magát, mint a halálhárítélt, aki a hó-

hérban meglátja az embert, aki sebezhető, mint ő maga. Eddig az országutakon sárban-vérben óriáshernyó módjára kúszó menekülő tömeg ostoba, fejvesztett viselkedése undorította; most, hogy közelebről látja, megszanja a menekülők szenvedéseit. „A menekülés ugyan nem szép látvány, de undorodunk-e kedvesünk-től, ha elütötte egy teherkocsi?” A német gépek a nyomában vannak és világítórakéták baldachinját vonják a feje fölé. Ő nem törődik a veszéllyel, belefeledkezik a látvány nagyszerűségébe. „Halálveszélyben megszakad a szolidaritás a testtel, ilyenkor mutatkozik meg az emberben a lényeg”. Az író lelkében csoda megy végbe: az egyéniség burkát áttöri a mélyebb, igazabb én: a Személyiség, amit Saint-Exupéry „Embernek” nevez. Ráeszmél az emberi szolidaritás értelmére, az áldozat értelmére. Eszébe jut Hochedé, az egyszerű altiszt, aki a háborút kegyelmi állapotban harcolta végig, „teljesen eléggő áldozatként”. Egyszerre megérti, mit jelent Krisztus szava: „A világ bűnét magunkra venni.” „Ez a tanítás nem a gyengék tanítása; az az erős, aki mindent magára vállal... Az áldozat nem öncsonkítás, nem penitencia, hanem a tökéletes tett.”

Ráeszmél arra, hogy nem Alias őrnagy bizonytalan hangú parancsára és nem a láthatatlan és érthetetlen vezérkar kedvéért cselekedett, amikor Arras fölé szállt, hanem egy nagy ügyet szolgált: az Emberét, vagy még inkább Azét, aki az embert ilyen méltóságra emelte. A remény ellen is remél, mert hogy eshetnék kétségbe az, aki egy magasabb hatalom követe?

URAM JÉZUS, mit kívánsz, mikor illasodjunk meg szent Véredtől? Akkor, amikor megmutatod nekünk irgalmasságod és szereteted nagyságát, édes Jézus. Ennek az elmondhatatlan szeretetnek a tanúsága a szent Vér, mert hiszen Jézus szeretetből ontotta vérét; és amikor vért ontott a kereszten, egyúttal szomjazott és inni is kért. Ami azt jelenti, hogy aki szeret, kéri, hogy szeressék és szolgálják. Méltó és igazságos, hogy aki szeret, azt viszont szeressük.

Sziénai Szent Katalin

JÉZUS VÉRE megittasít, megerősít, megmelegít, megvilágosítja a lelket az igazsággal, úgy, hogy nem esik immár hazugságba. Ő szent Vér, ki erőssé teszed a lelket és megszabadítod attól a gyöngeségtől, mely a szolgáló félelemből származik, ami viszont a világosság hiányából ered: mily erős a lélek, mely e szent Vér által megvilágosított az Igazságtól! Megismer és lát az, az értelem szemével, melyet a Legfőbb Igazság teremtet belé, hogy varadandó élete legyen, az az ő szent nevének dicsőségére és dicséretére.

Sziénai Szent Katalin

AZ ÉG ÉS A FÖLD*

Irta Carlo Cöcciolí

*Don Ardito Piccardo négy levele mons. Antonio Zei-
hez, San Sebastiano in Campo apát-plebánosához.*

1928.

Monsignore! Ha az elmúlt év során nem írtam Önnek, ez csak azért történt, mert nem mertem ahhoz fordulni, aki áldásával bocsátott el azután, hogy gögömmel annyira megbántottam. Ma azonban, miközben a plebániára érkezésem emlékniséjét mondtam, elképesztő hevesseggel rohantak meg az emlékek. Önre es hivoseregére gondoltam, akiknek körében két esztendőt töltöttem el. Így, mint egy ajándék számomra, hogy szobám csendjében most írok Önnek.

Egy év mult el s talán azzal kellene kezdenem, hogy magamat megalázva bevalljam: vereséget szenvedtem. Emlékszem utoisó beszélgetésünkre: akkor telve voltam tüzzel, égtem a szenvedélytől. Vágyódásomnak, amely valami nagy, valami szent felé hajtott, negatív oldala sajnos megmaradt; de a keblemet feszítő nagyratörés kemény csapást szenvedett. Eszeveszett gögömben azt hittem akkor, hogy ha akarom, elérhetem a szentséget; ma már látom, nemcsak megközelíteni nem tudom az én erőmmel, hanem az ilyenfajta törekvésben, minden látszat ellenére, van valami sátáni is, ami elijeszt. Másrészt mindennek tudatában, vajjon megszűntem-e küzdeni? Nem: mert erre nem vagyok képes. Folytatom a harcot.

Elkeseredett harc ez az utolsó csepp vérig. Mondom Önnek monsignore, nem fontos nekem, hogy tudjam: mennyi a lehetősége számomra a győzelemnek. Egy bizonyos ponton túl nem érdekel, nagyobb vagy kisebb-e a valószínűsége annak, hogy alul maradok. Harcolni: ez a fontos számomra. Nem megadni magamat. És amikor felvillan bennem, hogy az álomtól nem tudok szabadulni (és a bűn, hogy a szentséget esetleg álmodni is lehet), még nagyobb dühvel vetem magam a harcba. Azt mondom magamnak: de hiszen ez gőg és elnyel téged! Mégis, folytatom a harcot.

Ah, tudom, hogy méltatlan vagyok rá. Az egy év óta gondjaimra bízott nép lelki állapota világosan bizonyítja, nem érdemlem meg, hogy vezessem őket. Mert ez az én nyájam nemcsak hogy nem lett „szentebb“, mint érkezésemkor volt, de még inkább belevadult a szenvedélyek kavargásába, amelynek középpontja és okozója is én vagyok. Én, a pásztor, meggyűlöltettem magamat a nyájammal. Nem maga a gyűlölet bánt, de az a gondolat,

* Részlet Carlo Cöcciolí „Az ég és a föld“ című regényéből, melyet Szemlénken ismertettünk.

hogy kit szeressen ez a nép, ha nem engem és velem együtt Azt, akit képviselek. Jégfal vesz körül; minden cselekedetemet megbírálják és mérlegre teszik; mindig, mindenkinek adósa vagyok; néha azt mondom magamnak: ha a püspök az „odium plebis” miatt elmozdítana állásomból, teljesen jogszerűen és a tényeknek megfelelően járna el. Papi életem telve van fájdalommal -- mert ott van a kezdeti félreértés: nem vagyok méltó arra, hogy pap legyek.

Ezt a kitörést is, mint érdemtelenül kapott adományt engedtem meg magamnak, monsignore, mert általa az előtt alázkodom meg, aki dicsekvésben látott; és ez az alázat már kárpótol engem.

1929.

Egy újabb év telt el és azokban a dolgokban, amelyekről írtam, a helyzet változatlan. A nyáj gyűlöli a pástort, mert a pástort képtelen rá, hogy megszerettesse magát. Adui szeretnék valamit és senki nem akarja elfogadni.

Néhány hónappal ezelőtt a püspök magához hívatott és arra intett, hogy nagyobb türelemmel végezzem plébánosi tevékenységemet. Elfogadtam szemrehányásait és ígéretet tettem. Most látom, milyen nehéz az ígéretet megtartani. Mert noha a világban mindennél jobban vágyódom arra, hogy szeressenek, belül tiltakozik valami bennem az ellen, hogy olyasmicért szerettessem meg magamat, ami nincs. Az igazság elárulása lenne ez.

Igazság. Mult vasárnap egy régebbi conceptust ismételve, arról beszéltem, milyen nehéz számunkra az üdvözülés. Mikor a misének vége lett, az volt az érzésem, hogy nem én beszéltem, hanem valaki más énbennem. Aztán úgy tűnt, hogy ez gőg, és megálázkodtam és azt mondtam magamnak, hogy a sátán sugallhatta ezt. Azt jelenti ez, hogy a saját hangomat sem ismerem már meg? Ah, úgy érzem, szalmaszál vagyok, amelyet sebes hátán tovaragad a folyam. Megállapítottam, hogy mindannyiunkban két ember lakozik, akik állandó párbeszédet folytatnak.

Aztán megtiltom magamnak, hogy magamra gondoljak, igyekszem megfelejteni magamat. Csak harcolok.

1930.

Fagyos egyhangúság lepte el lelki életemet. Néha már imádkoznom sem sikerül. Magamat a földre vetve szakadatlanul kopogtatok egy kapun. Nem nyílik ki. És én, aki egyedül Annak szolgálatába szegődtem. Aki a kapu másik oldalán áll, úgy érzem, meghalok.

De folytatom a harcot.

Imádkozzék értem monsignore! Milyen nagy szükségem van rá! Ezen az új nyáron, a negyediken itt Chiarottorréban nagy hideg közeledését érzem.

Igyekszem megsokszorozni buzgalmamat, de fáradozásaimnak semmi gyümölcsét nem tapasztalom. Nem a földtől függ az, amelybe a magot vetik, hanem annak alkalmatlanságától, aki vet.

1931.

A kísértések szaporodnak ebben a harcban. A múlt hónapban a hegyek közé hívtak, az egyik házba, ahol egy özvegynek egyetlen lánya feküdt, haldokolva. Az anya olyan volt, mint az örült és azt akarta, hogy tegyem kezemet a gyermeke, mondván: ez meggyógyítaná.

Miért kérte ezt tőlem? Kétségektől gyötörve egyetlen itteni barátomhoz, a chiarottorre-i tanítóhoz fordultam. Nem akart válaszolni és mosolyogni kezdett. Különös mosoly.

Később a gyermek meggyógyult.

Antonino Belli chiarottorre-i tanító visszaemlékezéseiből:

Az a bizonyos különös mosoly! Igen, mondom: ő elefántesontoronyban élt és képtelen volt tisztán látni, mit goudolnak róla az emberek. Elmerült a harcába. Hogyan tudhatná az, aki úgy harcol, mint ő, hogy a szegénysor népe hisz benne? Ő csak a küzdelemre szorítkozik.

Azt kéri tőlem, beszéljek még egyszer azokról az időkről. Hogy amikor feltette nekem a kérdést, amelyről a mons. Zei-hez intézett levelében beszél, miért mosolyogtam anélkül, hogy válaszoltam volna. Kérdezem, hogyan is válaszolhattam volna? Talán így: „az emberek azt hiszik, hogy maga szent”? De hiszen ez csak újabb sebet szakított volna fel benne. Botrányt kiabált volna és fájdalmában széttépte volna önmagát. A nép azonban igenis szentnek tartotta. Már tudniillik a hegyek népe, a szegények, a nyomorultak és kiéhezettek akik az erdőborította szakadékok között élnek. A pásztorok, a legszegényebb feles bérlők, a favágók. A szénégetők serege, akik olyan végetnemérő csendben töltik a napokat. Ezek számára ő a „mi papunk” volt.

Most hát elmesélem, hogyan játszódott le ez a kézrátétel kéresi epizód, amelynek kapcsán don Ardito megpillantotta arcomon a „különös mosolyt.”

Néhanapján (nem túl gyakran) meglátogattam őt és ilyenkor is leginkább hallgattunk. Valami fátyol feszült közöttünk, amelyen a szavak nem tudtak áthatolni; mi legalább is nem akartuk. Mindent a csenddel mondtunk el egymásnak. Mennyire tudott hallgatni! Ez járt mindig az eszemben, valahányszor elnéztem őt szobájában, az asztal tulsó felén mozdulatlanul ülve, annyira jellemző, összeszedett és ámuló tekintetével. (Valami csodálkozás ült mindig a szemében, talán ezért látszott gyermek-

nek. Olyan ember benyomását keltette, aki állandóan felfedez valamit). Én pedig, az én helyemen, az asztal innenső felén, az asztalra könyökölve, arcom a két tenyerem között. Hallgattam a múlt csendet. Vagy hallgatag sétáink, amikor előbb csak úgy kavargtak lelkemben az egymásra zsufolódó kérdések, hogy aztán lassan-lassan kialudjanak, mint a mécsvilág, amelyből kifogyott az olaj. És kimondhatatlan nyugalom és békesség töltött el.

Hát egy nap, éppen nála voltam, amikor egy ember állított be a plébániára és így szólt: „Don Ardito, jöjjön fel a Fragaio-lóra, szükség van magára.” Az a lerongyolódott, szinte eltompult fajta volt, és don Ardito megkérdezte tőle: „Beteg valaki?” „A Giovanna lánya” — válaszolta az ember; majd magyarázólag hozzátette: „az a Giovanna, aki a vendéglőt tartja”. Don Ardito felállt és azt mondta: „Megyek”. Délfelé járt az idő. „Mehetek én is?” — kértem. „Jó,” — mondta.

Azt hiszem, a haldoklók útravalóját is magával vitte. Egész úton gondolataiba mélyedve ment az ember mögött, aki puposan meghajolva baktatott előtte. A Fragaiolo anolyan néhány házból álló tanya-féle a gesztenyeerdővel borított hegyoldalban. Elmúlt dél, mikor megérkeztünk; Giovanna a ház kapujában várt bennünket. Megkövülten. A dermedt tehetetlenségnek soha még ilyen kifejezését nem láttam. Tudtam, hogy rossz sora van; özvegyen maradt egyetlen kislányával, bort árult valami vendéglő felében és így vonszolta tovább az életét. Megindult a pap felé és így szólt: „Gyógyítsa meg nekem!” Don Ardito meglepő mozdulatot tett: Kinyújtotta egyik kezét, megsímogatta az arcát. „Vezess a gyermekhez” — mondta. Így, tegezve. Az asszony nem mozdult; kezét felemelve, újjait begörbítve görcsösen belekapaszkodott a pap ruhájába: „Gyógyítsa meg nekem!” — ismételte könyörgő hangon. Más asszonyok is álltak a közelben, de nem szóltak közbe. „Imádkozni fogok érte” — mondta a pap, majdnem hidegen, szemét lehunyva. „Nem, — mondta az auya — meg kell gyógyítania őt.” Kétségbeesett, egyhangú esdeklés volt, a pap kissé félretolta és belépett a házba.

A szobában olyan sötét volt, hogy eleinte semmit sem látnak; aztán felderengett az ágy és az ágy körül kettős sorban asszonyok, csendesen, mozdulatlanul. Elképesztően sovány arcok, mélyenülő, szomorú szemek. Ugy látszik, így várakoztak. Az ágyon törekeny, fehérarcú gyermek. Don Ardito közelebb lépett. „Tudjátok, mi baja van?” — kérdezte. „Nem” felelt az egyik asszony csendesen. „Tudjuk, hogy meg fog halni.” Mint valami kérdés felelet játékban, don Ardito most ezt kérdezte: „És az orvos? Miért nem mentetek el Villalbába az orvosért?” Senki nem felelt. Majd egy másik asszony, közömbös hangsúllyal: „Gallino látta; azt mondta, meg fog halni.” Gallino erdész volt, aki mellelleg kuruzslással és mágiával is foglalkozott.

Don Ardito a fekvőhelyhez lépett és rászólt az asszonyokra:

„Menjetez ki!“ Erőteltjes hangon, majdnem gorombán beszélt; mély benyomást tett rám. Az asszonyok azonban nem mozdultak. „Miért, — kérdezte szelíden az, aki az előbb Gallinoról beszélt — hát nem gyógyítja meg, maga, aki a mi papunk?“ „Egyetlen lánya neki“ — mondta egy másik asszony. Kitérő és szenvtelen könyörgések, mégis tele heves fájdalommal, amely valamennyiük fájdalma volt, hiszen anyák voltak valamennyien. „En?“ szölt, mintegy kérdeve a pap. „Maga“ — mondta az első az asszonyok között. „Tegye a kezét a fejére és a gyermek meggyógyul.“ A kislány közben mozdulatlanul feküdt, tágranyílt szemmel, vékony karjai teste mellett kinyújtva, mintha mondaná: itt vagyok; nagy, lázban égő szemével hol a papot, hol az anyját, hol az asszonyokat nézte. „En?“ — ismételte don Ardito (hangján érzett a megdöbbenés). „Igen“ — mondta az asszony, és mindjárt utána kórusban a többiek „Gyógyítsa meg, tegye kezét a fejére.“ „Ki innen“ üvöltötte a pap. „Menjetez ki, mit akartok tőlem, mit csináltam nektek?“ Amazok egy darabig nem mozdultak, aztán az egyik, aki az ajtó közelében volt, megfordult és kiment. A többiek, egyik a másik után felsorakoztak mögötte, legvégül az anya. Ekkor én is kimentem.

Több, mint egy órát váraoztam.

Késő délután, szótlánul indultunk utnak visszafelé. Egy ponton, amint éppen megelőztem, szokatlanul magas és fájdalomtól meggyötört hangon megszólalt: „De miért, miért, mit kellett volna tennem, miért könyörögtek?“ Hallgattam. Tovább mentünk. Aztán megint az ő hangja: „Azt akarták, hogy csodát tegyek; nem ezt akarták?“ Ekkor született meg az én különös mosolyom. „Igazán nem súlyos eset! — mondta kétségbeesetten don Ardito — azt hiszem, meg fog gyógyulni.“

Ennyi az egész. A Kislány meggyógyult, az bizonyos. De megmondhattam-e neki akkor, hogy a hegyek lakói között szentként tisztelték? Nem; és különben is, ha megkérdezte volna: de miért? nem tudtam volna válaszolni. A híre azonban nőttön nőtt, szétterjedt a házak között, túlesapott a plébánia határain is. Chiarrottorré-ban, a faluban gyűlöltek, a hegyekben szentként emlegettek. Ugy hívták: „A mi papunk“, és ez annak a jele volt, hogy valami gyökeres változás történt az életükben. Mert abban az időben kevés ember és kevés dolog volt, amire azok az emberek azt mondhatták: a „mienk“. Amire a szívük mélyén mondhatták azt. Ma bizonynyal megváltoztak a dolgok; a nemzedékek felnöttek; a háború elmúlt. A szívek megnyíltak. De akkor, kinek híhettek volna, ha nem a szenteknek és a csodáknak? Azt mondják, a szenteknek különleges illatuk van és egy évszázad alatt akadt olyan is, aki ezt megérezte.

Don Ardito Piccardo, akiből áradt a szentség illata, mint mondom, minderről nem vett tudomást.

A XIX. SZÁZAD LEGNAGYOBB CSODÁJA

(Bosco Szent János)

Cavour miniszter nevezte így, aki előbb még börtönnel fenyegette. S az egykori kis bojtárgyerek a Becchi-tanya margaré-tás legelőitől a szenttéavatás fényözönéig valóban csodálatos pályát futott meg.

Piemontban született, 1815 augusztus 16-án. Születése előtt alig két hónappal dőlt meg Napóleon száznapos uralma. Piemontban éhínség szedi áldozatait. Százával fekszenek a halottak a mezőkön és a sövények mentén. A városokban pedig dögvész dühög. Középkori jelenetek elevenednek meg: férfiak és asszonyok verődnek csoportokba és zarándokolnak kegyhelyről-kegyhelyre, mezítláb, nyakukban láncsal. Most alakul meg a Szentszövetség és elfojt minden haladó szellemi mozgalmat, sőt minden alkotmányos megmozdulást is. A diplomatikát most térnek vissza a „táncoló“ bécsi kongresszusról, mely Itáliát hét államra osztotta. Az olaszok nem tudnak belenyugodni ebbe az állapotba. 1815 után Nápoly környéke a félsziget legháborgóbb vidéke. Az elkeseredett hangulat átharapódzik Piemontba is. Titkos földalatti társulatok alakulnak. A karbonári-mozgalom federalista jelleget ölt; Piemont növelése a cél a Habsburgok rovására.

Míg az olasz világ tele feszültséggel és fojtott forrongással, a kis Bosco János minden vágya, hogy pap lehessen. Kilencéves korában csodálatos álmot lát: ez a kulesa egyéniségének, sőt nevelési módszerének is. Egy ház udvarán áll nyüzsgő gyereksereg között. Némelyek hancúroznak, mások sétálgatnak, de vannak közöttük olyanok is, akik förtelmesen káromkodnak. Hallva a szitkozódó szavakat, közéjük rohan és szép szóval, majd ökölcsapásokkal akarja őket elnémitani. Ebben a pillanatban fehérköntösű, sugárzó arcú férfi jelenik meg. A gyereksereg élére állítja Jánost és így szól hozzá:

— Nem veréssel, hanem szelídséggel és szeretettel nyerheted meg őket. Kezdd el a munkádat azonnal: mutasd meg nekik a bűn undokságát, és tanítsd meg őket az erény szépségeire!

A fiúcska önkénytelenül megkérdezi:

— Kicsoda Ön, hogy ilyen lehetetlenséget kíván?

— Éppen azért, mert lehetetlennek látszik, meg kell tenned az engedelmisség és tudomány által!

— Hogyan szerzem meg ezt a tudományt?

— Tanítónőt adok melléd. Védelme alatt böles leszel. Az Ő közbenjárása nélkül minden bölesesség csak balgaság.

— De ki Ön, hogy így beszél velem?

— Annak a fia vagyok, akit napjában háromszor tanított üdvözölni az édesanyád.

— Édesanyám meghagyta, hogy engedélye nélkül ne álljak szóba idegennel. Mondja meg hát a nevét!

— Kérdezd meg az anyámtól!

Erre gyönyörű hölgy jelenik meg a férfi oldalán. Ruháját mintha gyémántsillagokból szőtték volna. Amikor látja a kisfiú zavarát, anyásan kézenfogja és így szól hozzá:

— Nézz oda! — A fiúsereg eltűnt s helyébe kecskékből, kutyákból, medvékből, macskákból és egyéb állatokból álló nyáj került. — Ez a te munkaköröd!... Itt működj! Légy alázatos, erős, férfias és az átváltozást, amelyet ezeken az állatokon látni fogsz, később csináld meg az én fiammal is!...

Amint János ismét odatekint, a vad állatok helyén ugyanannyi bárány bóget és ugrándozik.

A kis János sírva kéri a tündöklő Hölgyet, magyarázzon meg mindent. Ő azonban a fiúcska fejére téve kezét, csak ennyit mond:

— A kellő időben majd megérted.

Ez az álom mintegy előjáték Don Bosco életéhez. Sok nehézséggel kell megküzdenie, hogy hivatását követhesse. Bátyja nem engedi el otthonról, mert a földnek teremnie kell; szükség van rá a tanyán. 1828 februárjában — még nincs tizenhárom éves — végre elhagyja az anyai házat és szegényes kis batyuval a hátán elindul, hogy jótévőt keressen. Sokat szenved, de nem csügged. Erzi, hogy Isten kegyelme vezeti és titokzatos jövő csírája van beoltva életébe. Tudja, hogy ha Isten a papságra hívja, akkor meg is adja majd az eléréséhez szükséges eszközöket. De addig is apostolkodni kell! Összegyűjti társait és vidám előadásokat rendez nekik. Amikor megmássza a környék legsudárabb fáit, amikor a magasban kifeszített kötélén sétál, amikor versenyt fut és tréfái ujomán önfeláldozóan felharsan a kacagás, amikor kézen jár és bűvészkedései láttán tágrameredten esodálkoznak a szemek, mindig az apostolkodás vágya vezeti. Sok nehézség és küszködés után vasakarata diadalmaskodik: 1835 október 25-én felveszik a chieri szemináriumba, 1841 június 5-én pedig pappá szentelik. Az első szentmiséjén megjelenő kopotttruhájú parasztok nem is sejtik, hogy aki előttük áll, egyszer szent lesz, a szeretet szentje.

Jellegzetesen olasz szent. Lelke is mintha a fellegtelen, örökké derűs olasz eget tükrözné. Ezért vidám, ezért nézi olyan meleg szívvel a világot, ezért alapít már gyermekkorában egy különös egyesületet: a Vidámság Társaságát. „Laudate Dominum in laetitia!” Ő lesz a kor Néri Szent Fülöpje. Huysmans írja róla: „Ügy képzem el magamnak, mint a prinnitiv festők valamelyik ké-

pén: arany égbolt alatt egy réten, mely tele van százszorszéppel, ibolyával (és a háttérben Torino panorámája), amint az általa felnevelt fehér báránycákát őrzi.“ Igazi nagyságát azonban csak valóságos háttérben a XIX. század vajúdo, forrongó Itáliájában lehet fölmérni.

A XIX. század a szociális kérdés és az ipari forradalom százada.

Don Bosco is látja a szociális kérdés megoldásának égető szükségességét. Hirdeti ő is a szentpáli megoldást: aki nem dolgozik, ne is egyék! Nem ír utópiákat. Terveit nem jellemzi sem a gondolatok és elméletek merevsége, sem romantikus alomlátások. Egészséges munkástársadalmat akar, amelynek megvan a kellő műveltsége, képzettsége és éppen hozzáértése folytán nem marad értéktelen tömeg. 1841-ben Torinóba kerül. Ezekben az években feltárul előtte a nagyváros minden erkölcsi nyomora. Torino, Piemont fővárosa, most van igazán fejlődésben. A külvárosokban mindenütt hatalmas gyárakat és bérkaszárnnyakat építenek. A vidékről tömegek tódulnak be a városba, hogy munkát keressenek. A kiknek nem sikerült elhelyezkedniök, százával lézengnek a munkahelyek és a gyárak körül. A parkok és a Pó partjának bozotjaiban kikötött nagy ladikok éjjelente mind tele vannak rongyaidba burkolódzó, alvó csavargókkal. A külvárosok utcáin rozszant, kutyaólakra emlékeztető, szürke viskók támaszkodnak egymásnak. Fekete, kátrányszagú kerítések, sötét udvarokból előszivárgó szennyvíz, gazdátlan kóborkutyák, a gyári jelzősípok bűgása, beesettarcú, félig ruhátlan gyerekcseregek veszekedő csoportjai azok a mozzanatok, amelyek megadják e munkásnegyedek szomorú hangulatát. Don Bosco különösen fájó szívvvel nézte a fiatalság elzüllesztését. Amikor a külvárosokban járt, gyakran hallott ocsmány beszédet, közönséges utcai nótákat és fürgeteges káromkodást a szerencsétlen fiúk szájából. Hányszor találkozott suhancok bandáival, akik rablásból, lopásból tengették életüket. Meglátogatta a hörtönöket is, sok 12–18 éves fiút talált a rabok között. Megborzadt; úgy érezte, hogy a nyomornak és züllesztésnek ebben a posványában lennie kell valamit. Csak azt nem tudta, hogyan és mit. Egy véletlen kis esemény mutatta meg neki az utat, amelyen haladnia kell, hogy a teljesen elhagyott, ezer és ezer veszedelemnek kitett munkásifjúságot megmenthesse. 1841 december 8-án találkozott egy Garelli Bertalan nevű, teljesen tudatlan fiúval. Anynyira megszánta, hogy mindjárt tanítgatni kezdte és a következő vasárnapra ismét magához rendelte. Garelli el is jött de — hálából az azelőtt sohasem élvezett kedves szavakért — most már hatodmagával. Ahogy peregték a hetek, úgy nőtt a fiúk száma is. Az új intézményt Don Bosco oratoriumnak nevezte el. Alapos vallásoktatásban részesítette a fiúkat, gondosan előkészítve őket a szentségek vételére. Ezt a komoly szellemi és lelki programot

azonban sok kellemes szórakozással és játékkal keretezte. Azután ipariskolát épített, tanoncotthonokat alapított. Intézetei kivívták az olasz állam szabadkőműves vezetőinek csodálatát. Ő maga is tökéletesen elsajátított jó néhány mesterséget. Összeszedte a munkásbarakok és bérkaszárnnyák apróbb gyerekeit is; játszott velük; kirándulásra vitte őket, s közben lelkükbe csöpögtette a munkás-ember igazi eszményképének, Krisztusnak a szeretetét. Zenekart szervezett, színelőadásokat rendezett. Megalapította az első napközi otthonokat. Esti iskolákat és analfabéta tanfolyamokat nyitott munkások és munkásifjak számára. Harcolt a déli munkászünetért. Sorra látogatta a műhelyeket, részint, hogy lelkesítse a dolgozó fiúkat, részint, hogy beszéljen a munkaadóval és biztosítsa a fiúk jogait.

1861-ben megkezdte a „colonia estiva“-k rendezését, amelyek a mai nyári táborozások ősei. Néhány hétre kivitte a fiúkat a hegyek közé. A szabad ég alatt valamilyen pajtában ütötték fel tanyájukat. Kacagó vidámság jellemezte ezeket a táborokat. Tréfás szindarabokat rendeztek a köréjük gyülekező falusiak számára és a hegyek oldala harsogva verte vissza fúvószenekaruk muzsikáját. A szociológia bűvárai Bion zürichi lekipásztor nevéhez fűzik az első ilyen nyári táborozást, ő azonban csak 1876-ban, Don Bosco kezdeményezése után tizenöt évvel indította meg mozgalmát.

A zárt lelkigyakorlat nem az ő gondolata, de ezt a lelket és egyéniséget alakító eredményes eszközt ő alkalmazta először az ifjúság megmentésére. 1850 szeptemberében 130 dolgozó ifjúból álló csapattal kiment Torino füstös falai közül, harminc kilométerre a várostól. Nyolc napot töltött velük, elvonulva a magány csöndjébe. Két meghívott paptársa mondott nekik beszédeket az örök igazságokról és az állapotukkal kapcsolatos kérdésekről. Don Boscot akkor kinevette a világ, de a későbbi évtizedek igazolták.

Szociális munkásságának lényegét jól jellemezhetjük saját szavaival: „Amikor az elhagyott ifjúságot magam köré gyűjtöm, s azon fáradozok, hogy a családnak jó gyermeket, a társadalomnak művelt embert alakítsak, egész világosan megmutatom, hogy művem és működésem korántsem ellensége az új intézményeknek és a közéleti berendezkedésnek, hanem ellenkezőleg, hozzájuk alkalmazkodik és javukra szolgál.“

A XIX. század másik nagy kérdése a nacionalizmus.

A népek egymás után ébrednek a hatalmi elnyomás alól. Lengyelországban vértanúk ezrei áldozzák életüket a szabadságért, Irország elnyomott népe a legnehezebb bilincsekben nyög, hatalmas szláv tömegek mozdulnak meg. Amerika latin államaiban felkelés tüze lobban. Görögország véres küzdelmeket vív a földhold ellen, 1820-ban forradalom tör ki Nápolyban, majd ké-

sőbb Piemontban és Rómában, ahol Garibaldi lelkesíti a tömegeket. A félszigeten átremeg az egységes Itália gondolata és törekvése. Don Bosco maga is átérezte századának vágyait. Teljes szívvel olasz és ugyanakkor teljes szívvel híve egyházának is. Piemontban létesített szociális művei ráterelték a kormányférfiak figyelmét. Mint a szentszék és a római, illetve firenzei kormány feltétlen bizalmának élvezője ismételtelen felajánlotta szolgálatait és éppen a legnehezebb időkben szinte megbecsülhetetlen szolgálatakat tett az Egyház és állam közötti feszültségek megvitatása terén.

Politikájának lényege: az Isten dicsőségének és az Egyház javának előmozdítása és a lelkek megmentése.

Kapcsolataiban őszinteség és apostoli nyíltság jellemezte. Rattazzi, Cavour, Vigiliani és más miniszterek, akik mint egyenrangú féllel tárgyaltak vele, éppen a meggyőződés mélységét és őszinteségét becsülték leginkább benne.

Politikai téren három nagy eredményt ért el.

Először is: IX. Pius pápa az ő tanácsára maradt Rómában. Másodszor: az ő gondolata volt, hogy az egyházmegyéek javát elébe kell helyezni minden másnak, és be kell tölteni a megüresedett püspöki székeket. Megoldási tervet is készített, és ezt IX. Pius pápa nemcsak jóváhagyta, hanem teljes hatalommal is ruházta fel Don Boscot. Megbízta őt, írja össze azoknak a papoknak a nevét, akiket méltóknak ítél rá, hogy a piemonti egyházmegyéek élére kerüljenek. Megindult a tárgyalás a kormány és Don Bosco között. Ennek eredményeképpen a legközelebbi két konzisztóriumban harmincenégy püspököt választottak meg. A főpásztori székek kétharmada azonban még így is betöltetlen maradt. Ekkor a kormány lemondott és a tárgyalások megszakadtak. Néhány esztendő múlva azonban (1874) Don Bosco ismét megindította a tárgyalásokat, a megbeszélés elé azonban újabb akadályok gördültek.

Politikájának harmadik igen jelentős eredménye, hogy az ő közbenjárására ültetett össze Rómában az a konklávé, amely XIII. Leót megválasztotta. Crispi miniszterelnök biztosította Don Boscot, hogy a kormány nem akadályozza a konklávé megtartását, sőt minden eszközzel fenn fogja tartani a közrendet.

Don Bosco legnagyobb eredményeit nevelési rendszerével érte el. Szervesen összekapcsolta a kikristályosodott ősi, katolikus hagyományt és a modern pedagógia helyes elveit. Tanulmányozta kora nevelési és oktatási módszereit. A fizikai nevelésnek helyet adott a rendes tornagyakorlatokon, a klasszikus iskolába bebocsátotta a modern nyelveket és ipariskoláiban szerephez juttatta a gépeket. Nevelői lángelméje ezen a ponton mutatkozik meg a legjobban: az ősi és modern elgondolások művészi összekapcsolásában.

Kevés olyan pontja van a pedagógiának, amelyen annyira

szélsőségesek lettek volna a nevelők elgondolásai, mint a szabadság és tekintély elve. Kant szerint a vasfegyelmet kell alkalmazni; Rousseau pedig, ellenkezőleg azt állítja, hogy a gyermeknek minden ösztönszerű megnyilatkozása jó és természetszerűleg mindig a nemesre törekszik. Don Bosco nagy érdeme, hogy a két módszer között megtalálta a helyes utat. Megalkotta azt a nevelői rendszert, amely egyesíti a két végletet és amelyben egyforma szerepe van a szívnek és az észnek, a szabadságnak és a tekintélynek.

Nem törekedett arra, hogy elfojtsa a gyermeki lélek ösztönös megnyilvánulásait. Vigyázott azonban arra, hogy a kirobbanó erőket helyes mederbe terelje. Megtanította az ifjúságot arra, hogyan kell önmagában kiépítenie a fegyelmet. Az az elve: át kell élni a gyermek világát. Azt kívánja, hogy a gyermeket az öröm sugárzásában neveljük. Az öröm a nevelő legjobb szövetségese. Érintésére fölpatтан a gyermek lelke és hagyja, hogy megközelítsék. Nyomatékosan hirdeti: „Adjatok a gyermekeknek teljes szabadságot az ugrándozásra, a futkározásra, a jókedvű zajongásra.“ Nevelési módszerében a színház, az ének és zenekarok igen gyakori szereplése, a néha hetekig tartó kirándulások, mind a jókedvet akarják fokozni. Az öröm igazi pattantója a játék. Akkor szép a gyermek, ha játszik. Aki Don Bosco szellemében akar nevelni, annak bele kell vegyülnie a játékba, vagy legalábbis biztató szavakkal lelkesítenie a fiúkat, mert az ilyen nyüzsgő közösségben kinyílik a szív, kacag a szem, őszinte a nyelv.

Kell a tekintély Don Bosco szerint is, azonban ennek a tekintélynek úgy kell megnyilatkoznia, hogy az életet, a lélek fejlődését szolgálja. Ne béklyó, vagy bilincs legyen, hanem Isten felé vivő szárny. Külső megnyilvánulása az állandó felügyelet (megelőző módszer.) Ez Don Bosco szerint abbau áll, hogy megismertetik az intézet rendeleteit és szabályait, aztán oly módon ügyelnek fel, hogy a növendékeken mindig ott örökdik az igazgató vagy a felügyelők éber szeme, akik mint szerető atyák beszélnek, minden eshetőségük irányítást adnak, szeretettel figyelmeztetnek, ami annyit jelent, hogy lehetetlenné teszik, hogy a fiúk hibát kövessenek el. Helyesen mondja Wessely: „Don Bosco nem korlátozó felügyeletet akar, ellenkezőleg, olyan légkört akar teremteni, amelyben a növendékeknek teljes szabadságuk van, hogy egyéniségük minden tulajdonsága szabadon megnyilatkozzék. A felügyelet kérdésében Don Bosco pedagógiája a leghelyesebb.“ A nevelő kertész, de nem gömbalakú nyírott bokrot kell a gyermekből nyesnie, hanem csak irányítani a palánta életét, óvni a dértől, odaállítani a napsugárba. Megmutatni a fiúknak azt, hogyan kell önmagukban a férfit kialakítani és engedni, hogy a nekibuzdulás önként nyilvánuljon meg. Nem szabad

tehát megtérni a mindent letaposó, merev janzenista alakíságot. Figyelni kell a hajlamok megnyilatkozását és a tettvágy fölösle-geit játékkal, színdarabbal, zenével, hasznos foglalatosságokkal kell levezetni. A fegyelem elengedhetetlen, de a szükséges korlá- tokon túl hagyjuk szabadon a fiút. Amellett minden parancs tudja igazolni önmagát, azaz a gyermek is lássa célszerűnek az előírt utasításokat.

Nevelése rendszerének állandó ihletője a szeretet, és ezt a nevelés legapróbb mozzanataiba is belesugározta. Ehhez nem- csak étetszentség, hanem gyakorlati nevelő lángelme is kellett. A napi események minden árnyalatára rávetítette Szalézi Szent Ferenc szavait: „Mindenek fölött pedig legyetek szelídlelkűek, mert a szelídlelkűség magával ragadja a szíveket és megnyeri a lelkeket!”

Don Bosco szeretetének föladata megkönnyebbíteni a végső cél elérését és ehhez a legszükségesebb eszköz a szentségek vé- tele. Ha el akarjuk képzelni abban a korban az ifjúság helyzetét, még a nevelőintézetekben is, gondoljunk Dickens regényeire, a Cooperfield Dávidok, a Twist Olivérok életére. Victor Hugo írja korának tipikus nevelőintézetéről: „Padjai fekete láncokként szorítanak, hosszú hálótermei komorak. A helyiségek ajtaján rá- fordítva a zár... Szemernyi víz, pázsit, zöldelő fa, vagy érett gyümölcs sehol a föld színén. Hatalmas udvarát sivár kő borítja négy csupasz fal között.” Paul Bourget szerint pedig „a gyakorlati vallásosságból nincs meg bennük semmi más, mint az üres és terméketlen alakíság. És nem különb az erkölcsi élet sem. Az a két, a közösség és egyén egészségére elkerülhetetlen alkotóelem hiányzik ebből a nevelésből, amellyel a katolikus intézetek rendel- keznek: a gyónás és a szentáldozás.” Don Bosco ezzel szemben azt hangoztatja, hogy a gyakori önkéntes szent gyónás és áldozás tartóoszlopai annak a nevelőintézetnek, amelyben azt akarjuk, hogy meglegyen a szeretet.

Igy, az Eucharisztia szeretetét sürgetve, válik sokak szemé- ben Rousseau pedagógiai naturalizmusához hasonló módszere ne- veléstani szupernaturalizmussá. Ebben a nevelésben az isteni és emberi szeretet szövetkezik. Rousseau „azért enged szabadságot a gyermeknek — írja Pauler Ákos — mert meggyőződése szerint az eredetileg jó és romlatlan emberi természet csak úgy tud a maga erőnyeiben kibontakozni. A szaléziánus nevelő azonban azért ke- rüli a kényszert, mert tudja, hogy Jézust csak szabadon lehet kö- vetni s mert hisz az isteni kegyelemben, mely nem hagyja el azokat, akik az Üdvözítőt a maguk gyermeki ártatlanságában meg- tudták szeretni. Hiszen a Megváltó is arra tanított bennünket, hogy a gyermek van legközelebb Óhoz, ezért hisz Don Bosco a gyermeki lélek legmélyén lappangó jóságban, melyet a Jézust követő élet példája lebirhatatlan erővel emel fel és nemesít.”

Könnyen elhihetők tehát Lombroso Cézárnak, a híres torinói kriminológusnak szavai: „A szalézi intézetek a bűnözés megelőzésére és elhárítására lángelmével tervezett olyan erős hatalmat jelentenek, amilyen még Itália területén sohasem volt s amely a maga nemében egészen egyedülálló.“

Szellemének modernségéről és az új idők szükségleteinek megsejtéséről tanúskodik egész munkássága. Jól látta, hogy a XIX. század hitében meggyengült embere nem hisz a prédikációnak, nem hisz a papságnak, de még hisz a szeretetben. Elgondolása az volt, hogy a laikusok is kapcsolódjanak bele a modern apostolkodás áramába és így újítsák meg a lelkiséget mind a családban, mind a közéletben. Így hetven évvel XI. Pius pápa rendelete előtt, lényegében ugyanolyan alapelvekkel és feladattal, megalakította a katolikus tevékenység első csoportjait.

Hatalmas tömegek lelkében nyújtotta ki a hitet beszédeivel is. Első szentmiséjében a szó hatalmát kérte. Mert a szó kulcs: lehet vele nyitni rozsdás sziveket. Olaszország leghíresebb szónoka lehetett volna. „Valahányszor a lélekről beszélt — írja Don Francesca — azt hiszem, egy hitszónok sem érhette utol.“ Amikor Franciaországban járt, Párisban ezrek tolongtak a lakása előtt, mindenki látni akarta, mindenki beszélni szeretett volna vele. Victor Hugo is fölkereste és arra kérte, hogy a barátja maradjon, mert a vele való beszélgetés közben kinyílt lelkében a hit.

Hogy oly nagy hatással tudott lenni a XIX. századra, annak legmélyeségebb titka hatalmas hite és ragyogó életszentséget tükröző papi egyénisége.

Modern pap volt a szó hamisítatlan értelmében. Minden percét átszötte a lüktető élet. És ebben a fokozott életütemben mindig a hitből élt. Ez adott neki erőt, új gondolatokat, ez ösztönözte cselekvésre. Bármilyen helyzetben, bármilyen foglalkozás közt, gondolatai mindig az Istent keresték. Ott élt az Isten tényszerén. „Olykor — mondja Don Rua — ha késő esti órában nyugovóra kísértük, meg-megállt a csillagos eget fürkészni s fáradtságot feledve, elcsevegett velünk Isten végtelenségéről, mindenhatóságáról, bölcsességéről. Máskor pedig, kint a szabad természet ölen, felhívta figyelmünket a szántóföldek, a mezők szépségére, a termés bőségére s ezáltal ráterelte a beszélgetést Isten jóságára és a Gondviselésre. Elég gyakran megesett velünk, hogy az emmauszi tanítványokkal felkiáltottunk: Nemde, lángolt a mi szívünk, míg beszélt az úton?!“

Egész élete az Isten ügyéért való lángolás volt. „Dolgozzunk, dolgozzunk, folyton dolgozzunk — mondta egyszer növendékeinek — odafönt örökké pihenni fogunk“. A munka, a cselekvés szentje volt, aki a modern időkben is eredeti elgondolásban gyakorolta az ősi bencés jelszót: „Ora et labora.“ Salotti bíboros szerint „munkája folytonos imádság volt; imádsága pedig alapja és lelke minden munkájának.“

A MESSZIRŐL JÖTT ASSZONY

Irta Sinkó Ferenc

Minden órának megvan a maga muzsikája. Reggel és dél előtt inkább furulyák szólnak. Ha megállsz a falu végén, ahol az országút épphogy át tud furakodni a temető és az Ipoly között, hogy korlátot kell melléje állítani a víz felől; délelőtt a domb felé fordulsz, a présházak felé és a szőlők felé. Mert a szőlők között a mélyúton mintha mindig furulyaszót sodorna a szellő, amibe úgy érzed, jó volna belefeküdni, mint friss patakok kék vizébe.

A déli órákban az Ipoly felé fordulsz, a füzesek felé és a rét felé. Mert mintha fuvolák szólnának bele a furulyaszóba, ékeshangú cimbalmok és innen-onnan a haragoszöld nagy bokrok tövéből nagybögők, mint elrejtőzött öreg tehének, és esellők, mint anyjukat kereső borjak.

Ebben az órában jött be a faluba a sírok és a szüntelen folydogáló víz között az úton a vándorló asszony. A sírok felett a déli szellő tikkadtan sóhajtott feléje, hogy panaszosan suttogni kezdtek az akácfákon a tavaly őszi őről ittmaradt száraz tasakok. A víz pedig arany karikákat szórt az arcára és a hajára, meg a kendőjére, amely nem volt erről a vidékről való.

Egyáltalán az egész asszony nem volt erről a vidékről való. Iparosformán öltözködött, de nem volt rövid a szoknyája, hanem éppen hosszú. Lábán papucsféle, de az is furesa volt. Karján közönséges szürke vászonból kis batyu. A fejére meg a kendő épp hogy ráborítva, úgy lógott le két oldalt a vállán.

Termete alacsony, haja, arca pedig olajbarna.

Szemét lesütve csendesen lépegetett az úton. Papucska alatt szikráztak a homokszemek.

Látszott rajta, hogy fáradt, szegényke.

Maris ágyom éppen kikanyarodott Simon koma udvarából, mikor az idegen asszony beért a házak közé. Ágyom egyik kezében egy szakajtó kukorica, másik kezét a szeméhez emelte és megnézte az idegen barna asszonykát. Szeme hirtelen káprázni kezdett. Meginogott ott a hídon. Azt hitte eldől. De csak egy pillanatra tartott. Utána hirtelen jókedvű lett. Odakanyarodott a vándor mellé:

— Hogy szagítanak ezek a hársak! — mondta az idegen asszonynak, — Dicsértessék Jézus Urunk!

Az ráemelte a szemét és annyit mondott vissza:

— Úgy van! Mindörökké!

Maris ágyom alaposan szemügyre vette a kendőt. Elgondolkozva folytatta:

— Hozom ezt a csepp kukoricát innen Simontól! — Még taválról tartozik vele... Most megadta... Jó lesz a malackának.

Amaz nem válaszolt, csak mosolygott, szelíden.

Maris ángyom megcsóválta a fejét és tovább folytatta:

— Szépek a malackáim... Hála Istennek, jól megmaradtak.

Erre se válaszolt az semmit. Ángyom szívét csöndes szorongás lepte meg. Hallgatott egy keveset és szót változtatott.

— Meleg van.

— Meleg, — bölintott az idegen asszony.

— Nem jó ilyenkor az utasoknak!

— Nem, — hagyta rá az. — Különösen azoknak, akiknek a nagy útra kell lépni.

A szorongás még nagyobb lett ángyom szívében. Gyorsan beszélni kezdett:

— Legjobb ilyenkor a hívesen! Keresni valahol egy bokrot, vagy egy nagy körtefát és lefeküdni alája.

— Sietős az utunk.

— Messzi megy úgy-e? — kapott a szón Maris ángyom.

— Nagyon messze! Mindnyájan messzire megyünk.

— Csak így egyedül? — kérdezte most már feszített közönbösséggel ángyom. Tudta, hogy jó nyomon van.

— A hitves párom elmaradt — szólt az idegen asszony. — Egy kis asztalosmunkája akadt itt Ságón.

— Ejnye! Maga meg nem várta meg?! — csóválta fejét Maris ángyom.

— Nem kaptam a városban tejet. Gondoltam itt kapok... Nagyon óhajtom.

Ángyom csupa szeretet lett.

— Ehen! Értem. Biztos várandós, drága gyerekek!... Tudom, tudom, hogy van az... No győjjön be hozzám... Van otthon tejcském, hála Istennek... Van... Kettőt fejünk... Jancsi bátya sínes otthon, a vén bűnös... Tudja Jancsi bátya az én uram...! Vén korhely szegény feje. Most is valahol a harmadik határban barangol... Iszik. Nem győzők annyit imádkozni, amennyit az káromkodik.

Az idegen barna asszony bölintott és mosolygott. Ángyom folytatta:

— Ó, aranyom, a rossz családi élet nagy kereszt az asszony nyakán... A maga hités párja biztosan nem olyan, mint Jancsink!

— Nem bizony — mosolygott az asszonyka, — nem!

— Nem is tudja akkor, mi a kereszt!

Amaz megállt és ráemelte ángyomra a szemét. Olyan volt a nézése, hogy annak elállt tőle a lélekzete.

A házak fölött a kertek alól átömlött az országútra a déli muzsika a vízpartról. A napsugarak pengve szikráztak, mint a fényes cimbalomhúrok. Maris ángyom kezében megzörrent a szakajtóban a kukorica. Megállt egy gondolatnyira és végignézett az idegen asszonyon. Aztán lehajtotta a fejét és elgondolkozva tett

néhány lépést. A falu közepén a templom elé értek. Maris ángyom máskor megállt és amennyire öreg térdei engedték, tiszteletteljesen megrogyant a zárt templomajtó előtt. De most az idegen asszonyt nézte a szeme szögletéből. Az megállt és csendes mosollyal rátekintett az ajtóra. A fejét pedig rendkívül nyájasan meghajtotta. Ángyom szívében a szorongásból égő félelem lett. Hangosan ráköszönt a templomra.

— Dicsérje az én lelkem az én Uramat.

Az idegen asszony különösen és hosszan nézett rá: Maris ángyom átvette a másik kezébe a szakajtót és lesütötte a szemét. Úgy érezte, hogy ismét megszédül. Mondania kell valamit.

Felemelte a szemét a templomajtóra:

— Meg kellene javíttatni ezt is már. Kis lyánka voltam, mikor készítették... Mi is a magá hites ura lelkem?

Feszült figyelemmel nézett a messziről jött asszonyra. Amaz még mindig úgy állt, mint előbb és sokáig mosolygott. Aztán csöndesen csak annyit mondott:

— Ácsmester.

Most már végképp elfogta Maris ángyomat az izgatottság. Dadogott és kapkodva suttogott:

— Lám, meg is javíthatná ezt az ajtót...! Tán megvárhatná nálam, amíg megérkezik... Majd szólunk a gyerekeknek, hogy figyeljék... Hogy is hívják az urát lel...

A szó végét félénken lenyelte. Az idegen asszony tovább lépett és a vállán keresztül szólt hátra.

— Józsefnek hívják...! Menjünk tovább.

Tovább lépkedtek az út csillogó homokján. Csönd volt a faluban. Az udvarokban unatkozó tajostyúkoki kiáltottak tikkadtan, fáradtan, de mégis fáradhatatlanul. Valahol a határban teherreklakott szekér kotyogott, kerekei ropogását oda lehetett hallani a füledt csöndben. A templomtól lejjebb, ahol az országút nekilódul a lejtnek az alvég felé, ott állt Nepomuki János kőszobra lándzsás vaskerítés mögött, lába alatt csillagformára készített lámpással és a kerítés négy sarkán négy hatalmas akácfaival. A kerítésen gyerekek játszottak.

— Fiaim, ne csüvenkedjetez azon a kerítésen! -- szolt rájuk Maris ángyom. Majd az idegen asszonyhoz fordult és halkán megkérdezte: -- Szóljak nekik akkor, hogy nézzék az országutát?

Az idegen asszony hátra se fordult, hanem megint csak a vállán keresztül szolt vissza.

— Nem kell szólni. Majd megtalál bennünket.

Ángyom alázatosan lehajtotta a fejét. Közben a gyerekekre esett a szeme ismét. Furcsának látta, hogy azok csudálkozva bámulnak rá. Mintha nem is látnák az asszonyt mellette.

— Persze! A gyerekek játékosak és hamar elmennek! -- szolt. Egy lépést megint hallgatott aztán újból beszélni kezdett.

— Mink állítottuk édesanyámmal ezt a szobrot Nepomuki

Szent Jánosnak menyecske koromban... Hogy könyörögjön az édes Jézushoz Jancsinkért... Mert már akkor ivott és káromkodott... Gondoltam, hátha megtanul vigyázni a nyelvére, úgy mint Nepomuki János tudott... De hát nem változott meg. Mostanáig is cipelem vele a keresztet.

— A keresztet végig visszük az egész életen, — mondotta az idegen asszony.

— Vittem is egész mostanáig. És viszem, ha kell, tovább is.

A másik nem szólt semmit, csak mosolygott rá. Maris ángyom is elmosolyodott, mintha értette volna, mit akar mondani neki az idegen asszony.

— Persze, persze... Eleinte bizony nehéz volt. Nem értettem, hogy miért nem szabadulok meg a kerestől... Mert amíg az ember fiatal, az esze is nyugtalanul forog... Mind egyre azon törtem a fejem, hogy mivel érdemlettem meg.

— És most? — kérdezte az.

— Ó édes lelkem. Most már öreg vagyok. Most már értem, hogy a kereszt nem büntetés, hanem jutalom.

Amaz bólintott. A papudvarból hársszagot sodort végig a déli muzsika a falun. Egy másik udvarból, persze nem tudni honnan, ebédszag keveredett hozzá.

— No már itthon is vagyunk — szólalt meg Maris ángyom újból, — ne vesse meg szegény házam, drága jó...

Ismét elharapta a szót és lenyomta a zárat a kiskapun. Előre ment és beengedte az idegen asszonyt. A malacok ríni kezdtek az ólban és a tyúkok előszaladtak az ólak mögül. Az eszterhajból csattogva leszállt két galamb a pitvarajtó eleibe. Maris ángyom pirongatta őket.

— Nem szégyenlítek magatokat. Most ettetek, hogy elmentem... De úgyse kaptok... Erre tartson, drága lelkem... erre... Innen kihajtottam a legyeket. Egy kicsikét sötét van. De majd megszokja a szeme... Már hozom is az aludttejet.

Az idegen asszony lehajtott fővel köszöntést susogott és úgy lépett be a házba. Egyenesen az asztal mögé tartott és leült. Ángyom utána nézett a pitvarból. Azután maga is belépett és egy kis résen elhúzta a kendőt az ablak szélén.

A szobában hűvös csend volt, régi kovászok és kenyerek savanykás szaga töltötte be a levegőt. Ángyom az asztalhoz lépett és a hepehupás, vörösré vénült asztallapról lesöpört a kőtényével néhány morzsát. Körülnézett és az ágyhoz is oda lépett, meghúzogatta az egyik párnát és visszafordult. Az idegen asszony az ablak előtt ült, és a vékony esíkon a kendő mellett fejére ömlött kívülről a déli napsugár. Ott ült szegényke a padon az asztal mellett, szemét lehunyta és kezét az öreg asztallap fölért összekulesolta. Maris ángyom is összetette a maga vén ujjait. Hirtelen fáradtság lepte meg. Leült az asztal másik sarkára és megszólalt.

— Hiába... Hamar kifárad az ember ilyen vén fővel.

Az idegen asszony kinyitotta a szemét. Nagy barna szeme világított a homályban. Megint csak elmosolyodott és barátságosan megkérdezte.

— Elég volt, ugy-e?

Maris ágyom roppant meggyőződéssel nagyokat bólintott.

— Igazán elég volt.

Megint csönd volt. Kint az udvaron a tyúkok csalódottan káráltak és a malacok fel-fel visítottak türelmetlenül. A szomszédban éhesen lármázott egy falka kacsa. A nyitott ajtón a jószág lármáján keresztül megint csak hallani lehetett a déli muzsikát. Ágyom megmozdult.

— Ügy leültem... Pedig etetnem is kellene... És az aludt-tejről majd megfeledkeztem... Megetetek!

Felugrott és indult kifelé. Az idegen asszony megállította.

— Várj. Maradj. Beszéljünk.

— Jaj, várhatatlanok ezek a jószágok. Menyasszony körül nem kell annyit ugrálni, mint ezek körül.

— Jó lesz majd a pihenés, — suttozta az idegen asszony.

Ágyom megtorpant egy pillanatra és végignézett rajta. Annak még mindig ott ragyogott a feje körül a déli verőfény és még barátságosabban mosolygott, mint eddig.

De ágyom elkomolyodott nagyon. Végigsímította a ruháját.

— Persze. De meg kell etetnem a jószágot.

Sietve kilépett a pitvarba. A félelem összeszorította a szívét. De felemelte a szakajtót a szemmel és kivitte az udvarra. A baromfiak köréje tódultak és barátságosan lármáztak az élelemért. Ágyom mélyen benyult és vastagon meghintette szemmel a pitvarajtó elejét.

— Legalább megemelegettek, — suttozta.

Amíg az állatok ettek, körülnézett az udvaron. Gondolkozott egy kicsit, aztán sóhajtott egyet.

— Mi lesz ezekkel?... Meg kell etetnem a tehenet is...! Ki tudja mikor kerül elő az a vén bűnös!

Hátratekintett, nem áll-e mögötte az idegen asszony. S mint aki tilosát cselekszik, felkapta a szakajtót a kukoricával és oda-sietett az ólhoz. Odaadta a malacoknak az egész kukoricát.

Az óltól egyenesen a pajtába szaladt. Felnyalábolt két nyalábra való szénát és szaladt a tehénhez. Elébe teperte az enni-valót és még egyszer fordult érte.

Harmadszor is akart fordulni. De megtántorodott. Nektámaszkodott a falnak és levegő után kapkodott. A tehén a szájába vett egy csomó szénát, rágni kezdte és visszaneézett Maris ágyomra. Ez lassan, a falnak támasztva kezét, kifordult az istállóból és elindult végig az udvaron.

A kút körül a kiskert mellett kellett elmennie. Valami eszébe

ötlött. Tulajdonképpen megszőkött az idegen asszonytól, aki bent azt várja, hogy megvendégelje. Illenék megegyesztelni. A kertben most is nyílt virág. Öregnek való violák. Belökte az ajtót, kihúzta a metszőkést a gárárból és teleszedte nyalábját violával.

Violával köszöntött be a házba. Az idegen asszony lehunyt szemmel ült az ablak előtt. Akkor nyitotta ki a szemét, mikor a violákat a nagy cserépsirányban odatette eléje Maris ángyom.

Kinyitotta a szemét és most komolyan nézett rá.

— Rögtön hozom az ennivalót is — mentegetődzött ángyom.

— Hagyd most már! — mondta az idegen asszony.

Ángyom zavartan hebegett.

— El kellett végeznem a déli munkát...

Az idegen asszony mosolygott.

— Olyan fontos volt?

Maris ángyom karszéket húzott az ágytól az asztal mellé és leült.

— Senki nem visel gondot rájuk, ha én nem adok nekik enni.

Az idegen asszony kivett a sirányból egy violát és a fénybe tartotta. A viola világítani kezdett.

— Nincs talán, aki a mezők liliomát öltöztesse?!

Ángyom lehajtottá a fejét. Az idegen asszony pedig egészen közel hajolt hozzá.

— Akkor mit aggságoskodol? — kérdezte.

Maris ángyom ráhajolt a violákra. És egy könnyesepp ráesett a szeméből a lila virágra.

Sokáig hallgattak így. Egészen addig, amíg a déli muzsika el nem csöndesedett odakint a vízparton és meg nem szólaltak a délutáni muzsikások, a fekete tücskök, akik zöld füvek alatt fekete kabátban ezüst sípokat fújnak. Akkor az idegen asszony megmozdult az ablak előtt és megérintette ángyomat.

— Készen vagy már?

Maris ángyom bólogatott; amaz pedig megfogta a kezét és felállította. Olyan könnyedén emelkedett föl, mintha fiatal lett volna, és mintha mindaz, ami nyomta, ott maradt volna a széken és az asztal szélén, mint a levetett gúnya.

— Semmit se viszünk magunkkal? — kérdezte esőndesen.

— Nem a te dolgod, — hangzott a válasz. — Legyen neked elég most ez a szál viola.

És ángyom, kezében tartva a violát, elindult az idegen asszonnyal kifelé a házból, az udvarra. Az állatok békésen szunynyadoztak, észre sem vették őket.

Aztán kiléptek az utcára, és Maris ángyom végignézett az országyúton, mely innen nézve felfelé szaladt az akácfáknak, Nepomucénus szobrának, azon túl a violaszín égnek, és az égen egy felhőcskének, színezüstből...

SZEMLE

BARÁTAINK A SZENTEK

A szentek részt vesznek életünkben. Nem úgy, mint egy kép a szobánk falán, keretben, üveg alatt; olykor ránézünk, gyönyörködünk benne, megszokjuk, hiányoznék, ha nem volna a helyén; de nem szól, nem él. Nem is úgy, mint egy tapintatos és szolgálatkész üzletfélragy éppen komornyik, akinek csak szólni, sőt akire csak gondolni kell, eleget tenni néhány formáságnak: „adok pár fillért Szent Antalkának”, „viszek egy szál rózsát Szent Terézkének”, s akkor aztán minden rendbejön, előkerül az elvesztett portörölkőruha és szerencsésen kilábalunk valami kis kellemetlenségből. Nem, nem így.

Egész életüket adják oda táplálékul az életünknek. Türelmesek, szelíden elviselik a tisztelet mezébe bújó apró önzéseket; türik, hogy álmázolják a képüket, föllágyítsák kemény vonásaikat, eltompítsák erős hangjukat, ábrándossá tegyék mészó tekintetüket, vízenyőssé hígiítsák a szeretetüket; de ne gondoljuk, hogy jó néven veszik s örülnék is neki. Elnézik, megbocsátják. De bizonyára ők is szeretik, ha olyannak ismerik és fogadják el őket, amilyenek. Ha elfogadják az egész embert, az egész szentet; ha nem csak egy mosolyát, egy mozdulatát, nemcsak egyetlen szavát veszik tudomásul.

Igaz, egy szentet olyannak elfogadni, amilyen, nem mindig könnyű. Megszoktuk, hogy (milyen meglepő kifejezés egy szenttel kapcsolatban!) valahogyan idealizáljuk, eszményítsük őket, lefaragjunk róluk minden nyerséscet, mindent, amit ké-

nyelmünkben bárdolatlanak, szabályozott hőmérsékletünkhöz képest túl hevesnek érzünk. A szent — gondoljuk — legyen szent annak rendje és módja szerint, légiesen, felhők közt, megdicsőülve és gondosan teljesítve a pártfogás és közbenjárás irántunk való kötelességeit; egy szent legyen tetőtől-talpig és elejétől-végig szent, a föld sara még csak ne is érje a lábát. Legjobb, ha beéri szépen birodalmával, a legendával. Nem nagyon szeretjük az olyan szenteket, akik erőszakosan kitörnek a legendájukból, ahová óvatosan bezártuk őket, berontanak a házunkba és ránkkiáltanak. A keresztények néhány század óta rendkívül nagyrabecsülik a nyugalmat, (a jó polgári nyugalmat), s ragaszkodnak hozzá sokan ma is még, mint egy ábrándhoz, holott a polgári nyugalomnak alaposan befellegett a világban.

Szóval szeretnők, ha a szent egyszerűen „csak” szent lenne. Valami külön fajta, az emberfajnak egy sajátos külön fajtája, akinek mások a belső törvényei, más a természete, más a mértéke, más az igazsága. Egy „rendes” szent azzal kezd, hogy szent; szentnek születik. Milyen meghaló képek: a kis szent, amint meztélleb őri a libákat és fölötte angyalok lebegnek! Egy másik kis szent, amint szétosztogatja filléreit a szegény gyerekeknek. Egy harmadik, akinek kitárt karjára újjongva szállnak rá a galambok. Egy negyedik, aki csak ránéz azzal az aranyos nagy kék szemével a zordon rablóvezérre s az

nyomban térdrebukik, megtér s elmegy remetének. Aztán valamennyi csupa Szent Alajos, (már ahogyan Szent Alajost képzelik), soha a test kísértése nem éri, legföljebb csúf kis ördögök képeiben, akik megszurkálják vagy malacságokat sügnak a fülébe, de hát az ördögökről nyomban megismerni a kísértést és mi sem egyszerűbb egy szentnek, mint elkergetni az ördögöket. Szenvednek? Hát igen, tagadhatatlanul szenvednek, (bár erről általában jobb nem beszélni), de valahogyan más minőségű a szenvedésük, mint a miénk, valahogyan nem olyan belül, a húsokban gyökeröző, nem olyan létükhöz, lényükhöz tapadó, mint a közönséges emberé. Esetleg szeretnek is, s nem is azzal az általános, széles, nagy, másfajta szeretettel, ami a „rendes” szenteké, hanem a miénkkal, mondjuk „konkrétan”, egy valakit, apjukat, anyjukat, egy nőt vagy egy férfit, esetleg szerelemmel is szeretnek és gyereket is szülnek, mint Szent Erzsébet; ez is tagadhatatlan, de azért inkább úgy tekintjük, mint kivételt; s igazában szerelemnek. A mi szerelmeinkkel, emberi, közönséges szerelmünkkel egy minőségűnek érezzük-e? — többnyire nem. A szent, gondoljuk, az más.

Pedig mennyire nem más! Azt mondja Charles Péguy és nagyon igaz van: „Minden olyan szentség, megszentelődés, amely teljesen elvont a testtől, (a hústól, mondja), érdektelen dolog”. Hősök, akik a felhők közt élnek, hadakoznak és dicsőülnek meg: ez lehet látvány, szórakozás, ékítmény; de a mi emberi sorsunk, hivatásunk, küldetésünk szempontjából, a mi létünk szempontjából teljesen érdektelen. A levegőben lógó

szentség voltaképpen nem más, mint ügyes operáció, mellyel a megszentelődni nem akaró világ kivágta száját testéből, kirekesztette magából, valahová az „eszményibe” száműzte magából a szentséget. Nincs nagyobb, veszedelem, mint az ilyen levégőben lógó szentség. Mint az ilyen levegőben lógó s embertől idegen szentségnek a kultusza. Ma már például világosan tudjuk, hogy Páli Szent Vince sosem volt törökök foglya Afrikában, komoly tudósok vaskos művekben kétségtelenül bebizonyították, azokat a bizonyos leveleket, melyekben erről a fogságról ír, azért szerkesztette meg, hogy igazoljon egy-két ködös esztendőt az életéből. Koholta az egész kalandot. Mi következik ebből? Először természetesen sok jámbor lélek botrányozása és haragja és méltatlankodása, amiért kedves szentjüket így gyalázzák. De következik belőle az is, hogy meggondoljuk: in n e n n e n jutott el azokra a majdnem emberfeletti magaslatokra, melyeken későbbi tettei mutatják. Vajjon ezzel kisebb szent lett? Egyáltalán nem. Sőt, ellenkezőleg. Nem annál nagyobb hőse valaki s nem annál méltóbb-e a tiszteletre, mennél nagyobb akadályokon verektszi át magát? Nem annál közelebb van-e hozzánk, minél mélyebben áll benne az emberiben? — természetesen nem azért, hogy elsüllyedjen benne, hanem hogy győzelmesen kiemelkedjék belőle s magában, példájával, megtisztult, miénkel egyanyagú emberségében minket is fölemeljen. A szentségnek talán legszebb szimbóluma a sárkányölő Szent György. Mert az a torkondóftott Sárkány, az is maga György, aki azért lett szent, mert ezt a sárkány-Györgyöt ledöfte magában.

A szentség olyan hősiességet mutassátok meg, mondja Péguy, melyen még ott van evilági, földi eredetének bélyege, egész evilági gyökérzete. „Mely nincs már cleve tövestül kitépve a földből, hanem abból emelkedik föl; nincs cleve megfürösztve desztillált vízben; sőt, mondhatnók, egyáltalán nem gyökértele nedik el a földön: kitépi magát belőle és mégsem válik gyökérteleenné“. Nem elméleti, hanem valóságos; úgy lelki, hogy testi is; emberi úgy hogy megmutatja, hogy nem az angyalok hivatása a mi szentségünk, hanem elsőrendűen és csakis a mi emberi hivatásunk, és ebben az emberségben olyan nagy dolog nyugszik, hogy kiváltására, föl-szabadítására, megváltására maga az Isten is méltónak tartotta emberré lenni. Ne inkassuk ki a szentségből se az Inkarnációt.

Mert éppen ez a lényege. Ez az, ami nem manicheus, nem

buddhista, hanem sajátosan, fél-reismerhetetlenül és egyedüli módon keresztény. „Ez a bele-ölelése, beleartikulálása az öröknek az időbelibe, a lelkinak a testibe, a szentnek a hősibe“: ez az, ami nélkül nincs igazi kereszténység, nincs igazi, keresztény szentség.

Ne száműzzük őket a megközelíthetetlenségbe: barátainkat, a szenteket. Nézzünk a szemükbe; ne szépitgessük őket mi, emberek, ha egyszer Isten úgy találta szépnek őket, amilyenek. Ne idegenkedjünk az inkarnációnak attól a formájától, amelyet megvalósítottak. Ne háritsuk el segítő baráti kezűket hústalan-vértelen árnyékezekéért. Fogjuk meg ezt a valóságos kezet, melegedve melegétől; érezzük meg ereiben a vére lüktetését. Nem idegenkedjünk a mi vérünk s a mi emberi szívünk ritmusára lüktet. De az isteni élet bátorító erejével. (r).

A K I S Ű T

„Isten nem támaszthat bennem megvalósíthatatlan vágyakat; tehát ha kicsiny, ha törpe vagyok is, vágyódhatom, vágyódnom kell arra, hogy szent legyek... El kell magamat viselnem számtalan tökéletlenséggel együtt; de mindenképpen a mennyországba kell jutnom; biztos, egyenes és rövid utat fogok tehát keresni“...

Lisieuxi Szent Teréz.

Kérdés: Nem okolom a körülményeket és az embereket. belátom, hogy én vagyok az oka a hozzájuk való rossz viszonyomnak. Én vagyok az, aki mindig kellemetlen feleleteket ad a legegyszerűbb kérdésekre, én vagyok örökké megbántott és megsértett, én gyanúsítok mindenkit azzal, hogy engem gyanúsítanak. Nekem kellene megváltoznom. De nem tudom hogyan. Meggyón-tam mindezt százszor is, de sajnos nem javultam. Kezdek kételkedni bánatom és erősfogadásom őszinteségében s így gyónásom érvényességében.

Mindenekelőtt: nem is képzeli, mennyire az igazi javulás útján jár — Isten előtt — az, aki a fentiek leírására képes. A legtöbb ember ezt így fogalmazná: „Hát én aztán igazán bir-

katürelmű ember vagyok, de ezek (munkatársaim, családom stb.) még a mennybéli angyalokat is kihoznák a sodrúkból. Szüntelenül csak azon törik a fejüket, hogy mivel bosszantsa-

nak, gyötörjenek, fúrjanak, öljenek..." Aki őszintén ráver a mellére és Isten és önmaga előtt őszintén vallja: *mea culpa*..., ő, az nagyon messzire eljutott már és nagy kegyelmet kell megköszönnie az Úristennek. Végezen hálaadást ezért a belátásért; ez az örvendező elmélkedés már maga is olyan nyugtatólag hat majd háborgó lelkére, mint az az olaj, amelyet a kikötőben használnak a hullámok lecsendesítésére. És ez az elesitülés nagyon fontos, mert a legelső, akivel békét kell kötnie és derűs együttlétet teremtenie, az önmaga. „Szelidség önmagunkkal szemben” — kívánja Szalézi Szent Ferenc.

Elégedetlenek vagyunk külsőnkkel, belsőnkkel, képességeinkkel, hajlamainkkal? Isten az, aki ilyen vagy olyan alaptermészetet adott. Idegzet és véralkat, ösztönök és gének éppen úgy velünk születtek, mint hajunk színe és csontjaink nagysága. És Isten az, aki ilyen vagy olyan társadalmi helyzetbe, osztályba, családi milióba, iskolába stb. helyezett, kellemes vagy kelletlen külsőt adott és így megadta életutunkhoz az első elindítást. *Ez az én lelkem ezt a testet kapta, és ez az én testem ezt a lelket.* Ha a lelkem tehette volna, talán más testet választott volna: szebbet, erősebbet, munkabíróbbat, egészségesebbet. Ha a testem választott volna lelket magának, bizonyára nyugodtabbat, bőlesebbet, kitartóbbat, Isten-látóbbat, emberszeretőbbet választott volna. De az Isten, ezt a testet ezzel a lélekkel hívta egygyé, — emberre —, hogy egymással Öbelé, az Istenbe tökéletesedjenek. Ez nem felzet, nem vakors, hanem feladat, küzdési lehetőség, hivatás. Az adottságok csak egy

része lényünknek, a másikat *a mi munkánk* adja hozzá *a kegyelem* közreműködésével.

Elfogadni magamat az Isten kezéből olyannak, amilyennek alkotott: ez az első lépés a belső békére, — dolgozni magamon, hogy olyanná fejlődjek, amilyennek Isten elgondolt, ez a második lépés. Ha Isten fatuskónak teremtett, nem lesz belőlem márvány szenteltvíztartó, a legerősebb akarattal és legkeményebb aszkézissal sem. De faragtak már világosodója szép feszületet fából, — és van márvány darab, amiből csak kacsuitató lett a gazdasági udvaron. Belenyugodni... és mégis változni... ez a növekvés, kibontakozás, fejlődés nagyszerű törvényszerűsége: egyetlen dióban benne az óriási diófa, amivé ötven év múlva fejlődik! (A diófa persze nem akar — ahogyan mi szeretnénk néha — közben fenyőfává lenni!)

A legnagyobb művész is csak kazenét produkál rosszul hangolt hangszereken. A lélek a testen keresztül közlekedik a világgal. Ha a test hibás benyomásokat közvetít a léleknek, a lélek hamis ítéleteket épít. Akinek csak egy szeme van, az lát ugyan, de ültűs szemmértéke; aki süket, le tudja ugyan olvasni a szavakat barátai szájáról, de nem tudja kormányozni a saját hangját: suttog vagy kiabál, és nem tud róla.

A csípős nyelvű, rosszindulatú, mérges, sértődős embert a magyar népi nyelv mindig is „epés”-nek, rosszának nevezte, — és a mai orvostudomány igazolni látszik ezt a népi bölcsességet. Ha tehát a) az *Isten akaratában megnyugodva* — b) lelkes készséggel *faragva magát* — c) mégsem látszik haladni.

próbálja meg *orrosilag* rendbehozatni magát, ha lehet, — ha pedig nem lehet, legalább egy-egy olyan tüneti kezelést alkalmazni, amely csökkenti a fiziológiai alapú antiszociális magatartást: egy pár falat étel, egy kis pihenés egy-egy fontosabb megbeszélés előtt stb. — d) Lelkiismeretvizsgálás nemcsak bűnök után való kutatást jelent, hanem *önismeretre* való törekvést is. Nemcsak az a fontos, hogy mi rosszat tettem, hanem az is, *mit miért* tettem, és mi az a jó bennem, amit gyakorolnom lehetne és kellene. Szóval egy kis karakterológiai tanulmányt is kell végezmem magamou. És ha rájövök, hogy olyan tipushoz tartozom, amelynek éppen jellegzetességei az én „rossz” tulajdonságaim, akkor módot kell keresnem, hogyan élhetném ki ezeket az adottságokat jól és nemesen. Ha gyanakvó és bizalmatlan természetű vagyok, nagyszerű laboratóriumi kutató lehetek; ha könnyen sértődöm, bizonyára érzékeny lelkű vagyok és könnyen képzelem magam szenvedő embertársaim helyzetébe; ha parancsolgató és kemény vagyok, lehet belőlem kitűnő szervező és rendező, stb.

Ez természetesen nem ad jogalapot a bennem levő vadhajtasok szabad elburjánzására. De ha egy be nem kétségtelenül meglévő hajlam helyesen és hasznosan kibontakozhat, akkor nagyon sok zavar magától meg-

szűnik. És ami mégsem szűnik meg?

e) Az ellen meg kell indítani a szívós, fogat-összeharapós *harcot*. Bizalommal folytatom a harcot, ha százszor újra kell is kezdenem. Tudom, hogy Annak, aki elém állította az akadályokat, célja volt vele, — akkor is, ha végül győzők, de akkor is, ha végeredményben — látszólag — alul maradok. A sporttréner sem azért állít akadályokat futói elé, hogy elgáncsolja, elbuktassa, hanem, hogy magasabbra ugrani tanítsa őket —, vagy tán nem is *annak* az akadálnak a legyőzése volt fontos, hanem bizonyos tudógyakorlat, értékes beidegződés, stb.

Százszor újra elbukva, százszor újra küzdünk ugyanazon hiba ellen, és talán végül is az volt az Úr Isten célja, hogy az e téren való eredménytelenségeink *alázatossá*, szerénnyé, másokkal szemben elnézővé tegyenek. Csak tegyük meg hűségesen és türelmesen, amit lelki vezetőink ajánlanak — Isten végül is majd úgy irányítja lelki yérkeringésünket, hogy legbetegebb részünk jut a legértékesebb lelki táplálékhoz.

S végül egy kis tünghi kezelést: Nem próbált ilyen depressziós állapotban egyet járni, vagy egyet üszni, vagy egy szép verset elolvasni, vagy egy szép képet nézni, vagy régi szép világi, de különösen egyházi énekeinkből énekelni egyet?... *F.*

MIRE van szükségünk? Jézus Vérére. Krisztus vérében találjuk meg azt az erős reményt, mely megszabadít minden gyáva-ságtól. Élő hitet találunk ott s örvendezzünk a gondolatban, hogy Isten csak a javunkat akarja. Ezért adta nekünk az Igét, egyetlen Fiát, és Fia azért adta nekünk életét, hogy életet adjon nekünk, s azért adta fürdőül a vérét, hogy benne tisztára mosakodjunk bűneink leprájától. Ezért híheti a lélek erős hittel, hogy Isten sosem állít minket erőnket meghaladó próbák elé.

Sziénai Szent Katalin

Hálás és megindult lélekkel olvastuk a minap, hogy gyémántmiséjét mutatta be *P. Wilhelm Schmidt*. Kiemelkedő tudósokat mindig nehéz rangsorolni, de úgy érezzük, nem vé-tünk az igazság ellen, ha őt tekintjük a legnagyobb alkotó szellemnek, akivel a céhbeli ka-tolikus tudományosság az egye-temes kultúrát korunkban meg-ajándékozta. Zseniális meglátá-sok forrtak a nevéhez, olyan meglátások, amelyeket évtizedes fáradhatatlan vizsgálódásaival tényekké is igazolt. Hatására merőben új irányt vettek a nép-rajzi és vallástörténeti kutató-sok. Legalább akkora érdemeket szerzett azonban Schmidt az ő páratlan tudománysszervező te-vékenységével is. Ma tudós csoportok és tudományos inté-zetek hosszú sora szélesíti vi-lágszerte az általa tört csapáso-kat.

P. Wilhelm Schmidt a westfa-leni Hördeben, Dortmund mel-lelt született 1868-ban. Középis-kolái befejezése után Hollandiá-ban végezte hittudományi ta-nulmányait s itt szentelték pap-pá 1892-ben. Utána Berlinbe ke-rült, ahol az egyetem keleti szemináriumában nyelvészeti studiumokat folytatott. Allo-máshelye 1895-ben a Bécs kö-zelében fekvő St. Gabriel lett s maradt is 1926-ig, amikor Ró-mába kellett költöznie. Az előbbi időszakban a bécsi egye-tem meghívás alapján kineve-zett tanáráként is működött, Rómában pedig a lateráni et-nológiai múzeum első tudomá-nyos igazgatója lett. Ez tehát a külső keret. Ami betöltötte, azt már nem ilyen könnyű ösz-szegeznünk.

1899 után Schmidt előbb az óceáni szigetvilág, majd délke-leti Ázsia nyelvcsaládjainak ta-nulmányozásába fogott. Megál-lapította a nyelvrokonságot s annak fokait egy olyan terüle-ten, amely a Himalaya lejtőitől a Husvét-szigetig terjed s boly-gónk felszínének több mint fe-lét teszi. Az itteni nyelvek kö-zös származásának megbizonyítá-sát a szakemberek épp olyan nagy felfedezésként fogadták, mint annakidején az indo-euró-pai nyelvek összetartozásának megállapítását. Schmidt külön-böztetett meg ausztráliai és ausztrál-ázsiai nyelveket is, ami azóta közhasználatba ment. A Francia Akadémia akkor a leg-nagyobb nyelvészeti jutalom-mal, a Volney-díjjal tüntette ki. További sikert hozott Schmidt-nek az ausztráliai primitív tör-zsek nyelveinek osztályozása. Ő vágott először rendet e nyelvek kibogozhatatlannak látszó töm-kelegébe. Ezért kapta meg má-sodszor is a Volney-díjat, hozzá mindjárt az első világháború után, amikor a Francia Akadé-mia a végső lehetőség határáig mellőzte a volt ellenséges álla-mok polgárait. Legnagyobb nyelvészeti publikációja „A föld nyelvcsaládjai és nyelvkö-rei”. Ebben elsőnek vette ösz-szehasonlító vizsgálat alá hang-tani, szótani és mondattani szempontból a világ nyelveit és osztotta be azokat a kapott jel-legzetességek alapján nyelvkö-rökre, amelyek általában meg-lepő módon egyeznek a népek kultúrkörével.

Nyelvészeti kutatásai közben Schmidt már korán rátért az összehasonlító néptanra, az et-nológiára is, amelyben a legszi-

gorúbb szociológiai módszer alkalmazásának valósággal iskoláját teremtette meg. Egyidejűleg francia és német nyelven jelent meg 1905-ben Schmidt tollából a „Modern etnológia”, amelyben új megfigyelések tömegével szólt hozzá az egyén és a társadalom viszonyának problematikájához. Még nagyobb visszhangot keltettek azok a tanulmányai, amelyeket főleg a monogám házasság időbeli elsőségére vonatkozóan az igen elmaradottnak tekintett pigmeusok között végzett. Ezt a könyvét — „A pigmeus-népek helye az ember fejlődéstörténetében” — 1910-ben adta ki. Különösen gyümölcsözőnek bizonyult Schmidtnek az a felismerése, hogy miután az etnológia nem támaszkodhatik írott emlékekre és évszámos kronológiákra, a világ civilizációit csak úgy jellegezzük és osztályozhatjuk, ha előbb genetikusan körökre és rétegekre bontottuk azokat. Ennek tett eleget, bizonyítva mindjárt a tételt is. Schmidt két alapvető műve: a „Kultúrkörök és kultúrrétegek Délamerikában” és a „Totemizmus, állattenyésztő nomádság és anyajog”. Schmidt, valamint két tanítványa, W. Koppers és Kreichgauer együttműködéséből jött létre később a „Népek és kultúrák”, „A népek társadalma és gazdasága”, „A tulajdon az emberiség legrégibb korszakaiban”, „A legősibb kultúrkörök Ázsiában”, majd az eddigiek betetőzésül „A kultúrtörténeti etnológia kézikönyve”.

Vallástörténeti kérdésekkel már a pigmeusokkal kapcsolatban sűrűn foglalkozott Schmidt. Ekkor bukkant olyan nyomokra, amelyekből tudományosan is bizonyíthatónak ítélte, hogy

ezeknek az etnológiai szempontból legkezdetlegesebb népeknek vallása is legmélyebb gyökereiben monotheisztikus volt. Az összes népfajokat felölelő további vizsgálódásokból nőtt ki Schmidt monumentális életműve: „Az isteneszme eredete”, amelynek 14 kötetre tervezett egészéből 10 kötet látott eddig napvilágot. Az első kötet, amely franciául 1910-ben, majd bővítésekkel 1912-ben németül jelent meg először, történetkritikai jellegű. A szerző sorra veszi benne mindazokat a gondolkodókat, akik a vallás keletkezésével foglalkoztak, a történeteket, akik ebben az irányban kutatásokat is végeztek, majd a különböző elméletek: a természetmitológia, fetisizmus, manizmus, animizmus, esilagmitológia, panbabilonizmus, totemizmus, mágia és dinamizmus valóságosságát vizsgálja meg. A többi kötet már a mű pozitív részét tartalmazza. Közvetlen helyszíni bűvárlások alapján rendszerbe foglalja Schmidt a föld primitív népeinek vallási hiedelmeit. Az archaikus népekkel kezdi, kontinensek szerint, s innen halad az etnológiai szempontból fejlettebb népek irányában. A második kötet a tűzföldiekkel indul, a negyedik a pigmóidokkal és busmanokkal zárul. Az ötödik kötet az előzőkre vonatkozó kiegészítésekből tevődött össze, a hatodik kötetben pedig az addig tárgyalt vallások szintézisét adja a szerző. Ennek során részletesen kifejti azt a tételt, hogy a legkezdetibb vallás mindenütt a monotheizmus volt, amire csak őskinyilatkoztatás szolgálhat magyarázattal. Közbevetőleg meg kell jegyeznünk, hogy így általános-ságban a tételt nem tekinthet-

jük még végérvényesen bizonyítottnak. Mindenesetre azonban komoly tudományos érvek szólnak mellette, amelyeket Birket-Smith ismert etnológussal támadt vitájában Schmidt meg is védelmezett. A hetedik és a nyolcadik kötet az afrikai, a kilencedik és a tizedik az ázsiai páasztornépek vallásairól szól és e két csoport szerint azok szintézisét is nyújtja. Szeretnők hinni, hogy Schmidtnek lesz még ideje és ereje a hátralevő négy kötet megírására is. Fellehetjük azonban, hogy az idetartozó legfontosabb s nyilván csak tüzetesebb megvilágításra váró mondanivalókat is magában foglalja már „A vallások összehasonlító történetének kézikönyve“, Schmidtnek ez az újabb keletű munkája, amelyet talán a legtöbb nyelvre fordítottak le.

Nem tűzhattük ki célul, hogy Schmidtről hiánytalan tudományos portrét fessünk rovatunkban. Annál kevésbé tehetjük volna, mert már az az emlékkönyv, amelyet 1928-ban Schmidt hatvanadik születésnapjára adtak közre a tanítványok és tisztelők, kerekén 150 munkáját nevezte meg, köztük olyan kiemelkedő műveket, mint „Az öskinyilatkoztatás, mint Isten kinyilatkoztatásainak kezdete“ vagy a „Faj és nép“. Amiről azonban semmikép sem feledkezhetünk meg, az „Anthropos“ etnológiai és nyelvészeti folyóirat, amelyet nemzetközi jelleggel 1906-ban alapított Schmidt. Ma is, amikor Fr. Bornemann szerkeszti, ez a legtekintélyesebb kiadvány a maga tárgykörében: 1000-1100 oldal évenként. S hogy nemcsak a legtekintélyesebb, de a legértékesebb is, azt Leo Frobenius és Heyderich jelentette ki nemrégiben. Az

„Anthropos“ köré később tudományos kutató intézetek is alakultak. Számukat nem tudnók hirtelenében megmondani, de ha emlékeztünk nem csak ilyen intézet működik Svájcban, Ausztriában, Indiában és Délafrikában is.

Csodálatos elmeéről és munkabírásról tanúskodó tudományos tevékenysége mellett papnak is végig meg tudott maradni Schmidt. Bécsi évei alatt minden ünnepnap szentbeszédet mondott St. Gabriel templomában. Sokszor tartott lelkigyakorlatokat s igazi apostola volt a liturgikus mozgalomnak. Érdekes, hogy énekkar vezetését is vállalta és mint műkedvelő muzsikus 20 egyházi zenedarbort írt, amelyekből néhányat ma is játszanak. Méltán utal arra tanítványa, egyben barátja és művelője olasz fordítója, Luigi Vannicelli, hogy a jó Isten nem mindennapi képességekkel és kegyelmekkel tüntette ki az ő sokat vándorló, igehirdető papját. Olyan adományokkal, amelyekért most, a gyémántmise alkalmából, nemcsak a jubiláns, de a gondolkodó katolikusok is mindannyian hálás szívvel fordulhatnak a „dator munificus“ felé, kérve Őt, hogy a halhatatlan érdemű mester minél több nyugodt és termékeny évet élhessen még e földön.

*

A római Szent Péter-bazilika alatt végzett ásások rendkívül nagy horderejű technikai részletéről értesülünk *Francis P. Lebuffe* írásából. Állítása szerint ezáltal történt először, hogy régészeti munkálatok szolgálatába állították a mesterséges földrengést, amelyet az olajkutatásoknál már eddig is eredményesen alkalmaztak. Az

ösztönzést rá maga a cikkíró adta meg. Neki támadt római tartózkodása alatt az a gondolata, hogy a feltárások okszerű és takarékos irányítása céljából mesterséges földrengés segítségével kellene már előre meghatározni a talaj összetételét s a régi hordalékrétegek és épületek fekvését. Ötletét szövé is tette két ismert földrengésszakértő, *Lynch* és *Linehan* egyetemi tanárok előtt, akiknek az annyira megtetszett, hogy kijelentették: hajlandók megpróbálkozni a dologgal. Amikor azután a Vatikán építészbizottsága is kedvezően nyilatkozott és támogatásáról biztosította a vállalkozást, a két tudós Rómába utazott és hozzálátott a munkához. Azzal természetesen nagyon is tisztában voltak, hogy lényeges változtatásokat kell eszközölniök az olajkutatóknál bevált eljáráson, mert a mérőeszközök sokkal könnyebben tájékoztatnak a 10–17 ezer méteres, mint a csupán néhány méteres mélységek felől.

Nem akarjuk az olvasót olyan számításokkal kabátítani, amelyeket magunk sem értettünk meg. Erdemben arany is elég, hogy miután a mesterséges földrengést dinamitrobbantással állítják elő, meg kellett állapítani a dinamitnak itt szükséges optimális, igen kicsiny mennyiségét s a belőle előállított robbanótöltések helyes térbeli elosztását. Meg kellett továbbá szerkeszteni azokat a szeizmográf-készülékeket, amelyek az igen rövid távú rengések sebességét is pontosan mérik. Minden szeizmográfot kis galvanométerrel kötöttek össze, amelyen át az elektromos áram 10 parányi tükröt „aktívál”. E tükrök segítségével a földrengés hullámaait fénykép-papírra

lehet rögzíteni. Így azután, ha a készülékeket egymástól meghatározott távolságban szerelik fel, meg lehet állapítani az időkülönbséget, amellyel a földrengés hullámai az egyes szeizmográfokhoz érnek, s ebből kiszámítható az a sebesség is, amellyel a hullám a talaj vizsgálat alá vett szelvényein átfutott. Minthogy pedig tudjuk, hogy a földrengés hullámai milyen rétegben milyen gyorsan terjednek, a kapott adatokból már könnyű visszakövetkeztetni a talajközégek minéműségére.

A mesterséges földrengés színhelye is ugyancsak különös volt. Már vagy tíz éve dolgoznak a régészeti ásások szakmunkásai, az u. n. „sampietrini”, a Szent Péter-dóm hatalmas csarnokai alatt. Óvatosan, szinte észrevétlen lépésekkel haladnak előre egy halott város kúszált sikátorain. A halott városra még 1939-ben akadtak rá, amikor a bazilika alatt elektromos vezetéket fektettek le, hogy megvilágítsák XI. Pius sírját. A feltárás nyomán temetőre bukkantak, pogány és keresztény sírokkal. A térséget a sírok közt és fölöttük föld töltötte ki. Az egész ugyanis alapul szolgált az első Szent Péter-templomhoz, amelynek építését Konstantin császár uralkodása alatt 323-ban rendelték el. Sok sír, szobrocska, emléktárgy és felírat került már feldolgozásra ebből a temetőből. A sírok is, a tárgyak is mind az I. századból valók. A legértékesebb lelet, mint ismeretes, magának Szent Péternek sírja.

Az előtanulmányok befejezése után az első geológiai felvételt a Szent Péter-dóm északi oldalán végezte Lynch és Linehan professzor. Egymástól 3–3 méter távolságban tíz szeizmográfot állítottak fel. Az így adódó

30 méteres távolságot a földrengés hulláma 1/60 másodperc alatt tette meg, ami másodpercenként 1800 méteres sebességnek felel meg. Ez az agyag hullámsebessége. Minthogy pedig a hullám mindegyik készülékhez ugyanabban az időközben futott be, nyilvánvaló lett, hogy ezen a 30 méteres szakaszon megszakítás nélkül ugyanaz az összetételű agyagréteg húzódik. Egy további felvétellel megállapították, hogy a dóm mellett az útburkolat alatt vastag falazat van. Rövidesen elő is ásták egy mauzóleum maradványát. Másik helyen a felvétel újabb sírok jelenlétére utalt.

A mesterséges földrengés alkalmazása már az eddigi eredmények tanúsága szerint is annyira bevált, hogy valósággal forradalmat jelent a régészeti ásatások történetében. XII. Pius pápa máris felkérte a két tudóst az egész vatikáni terület régészeti szempontú talajtérképének kidolgozására. Addig is azonban lankadatlanul folynak a jelenlegi ásásokba közvetlenül bekapcsolódó, gyakorlati célzatú felvételezések. Aminek felfedezésére legelsőbbben számítanak, Szent Péter vértanúságának színtere, a Nero-féle amfiteátrum.

*

Kereken két évvel ezelőtt, 1950 április 9-én történt. Néhány perccel 11 óra után, amikor Feltrin párisi érsek befejezte az ünnepi misét s a Notre Dame közössége Riquet atyának beszédét várta, egy fiatalember felrohant a szószékre s a magasból kiáltani kezdte: „Vádolom a katolikus egyházat, hogy hullaerkölesével megfertőzi a világot... Vádolom a katolikus egyházat, hogy eleven erőinket az üres mennyek kedvéért téves utak-

ra viszi... Vádolom a katolikus egyházat, hogy burjánzó rák a Nyugat testén...” Tovább nem folytathatta, mert felzúgott a hatalmas orgona s a hivatlan szónokot eltávolították. Miért kerülihetett sor erre a páratlan botrányra? A bírósági tárgyaláson sem tudták megállapítani. A természetesnek látszó feltevéseket mind el kellett ejteni. A szakértők végül is elmebetegnek nyilvánították *Michel Mourre*-t, a tettest, a zárt intézetből azonban, ahová a bíróság kezelésre beutalta, néhány nap múlva már el is engedték. Három hónappal később pedig Mourre tollat vett kezébe, hogy megírja mindössze 22 éves életét. Műve most meg is jelent ezzel a címmel: „Malgré le blasphème” — „Az istenkáromlás ellenére”.

Nem, Mourre nem örült és a botrány nem volt istenkáromlás — állítja *Elisabeth Rüf* a könyvről írt tanulmányában. S mindjárt hozzáfűzi, hogy ő állítja ezt s nem a szerző, aki azt csupán közvetve bizonyítja. „Mourre célja ugyanis nem önmagának igazolása s még kevésbé az, hogy az őszinteség ürügyével kedvező színben tüntesse fel önmagát, hanem egyszerűen szolgálat az igazságnak, amint ez, mindenesetre személyhez kötött és megismételhetetlenül, egyetlen sors tükrében megjelenik. Az út, amelyet ehhez választott, annyira egyenes, Mourre annyira nyitott, nyugodtan, szerényen és becsületesen halad rajta, emberiségnek feltárulásához oly ösztönösen kapcsolódik kifejező képessége, hogy a beszámoló az önletrajz és irodalmi kereten túlmenően általános érvényű és jelentőségű lesz: egy fiatal kortárs megnyilatkozása a lényeg-

ről, riasztó, megkapó s egyben vigasztaló jelleggel. Egy keresztényé, aki annak ismerte fel magát, hogy — s most a szerzőt idézi Rűf — „mértéktelen vágyaiban, de valójában csak egy szegény ember, egy közönséges ember, egy ember, mint a többiek valamenyenien...“ Ez a könyv alázatos zárómoudata s az a kegyelemteljes felismerés is, amelyhez Mourre átküzdötte és átszenvedte magát, mint ahogy egyáltalán a könyv minden fejezetében isteni és emberi működés, vezetettség és szabadság, végzet és önfelöltség felbonthatatlan titokzatossággá bonyolódik. És éppen ez az összefonódottság, ami a műnek vallási értékét és élethűségivonását adja.“

Mindez eléggé meglepően hangzik, ha magunk elé képzeljük a Notre Dame székesegyházban lejátszódott dolgokat. Ahhoz, hogy határozott véleményt nyilváníthassunk, olvasnunk kellene természetesen a könyvet is. Pusztán a tanulmány nem tudja eloszlatni minden kétségünket Mourre elméleti egészségét és az egész beállítási helyességét illetően. Az a körülmény azonban, hogy a tanulmányt egy nagytekintélyű katolikus folyóirat, *Der grosse Entschluss* adta közre, amellett szól, hogy még ilyen fenntartások mellett is komoly és hasznos meglátásokhoz juthatunk a kínos eset nyomán.

Michel Mourre, aki 1928-ban született egy vidéki kisvárosban, bár egyetlen gyermek maradt, nem kapott a családjában sem szeretetet, sem békességet, sem hitet — meg sem keresztelték —, de még példamutatást sem arra, hogy miként lehet és kell az étellel szembenézni. Ami szüleit egymáshoz fűzte, csak a

megszokás és a vagyona és külsőségekre tekintő polgári erkölcs volt. Amikor Michel, 12 éves lett, rákban meghalt édesanyja, a meg nem értett nő, aki hisztériáját hol spiritiszta szeánszokban, hol öngyilkossági kísérletekben vezette le. Az apa, aki egyébként építész volt, sietve újból megnősült, de hogy ezúttal is csak a saját kényelmét kereste, mutatja, hogy a németek közeledésére asszony és gyermek nélkül mindjárt kerekket oldott, „Nem tudott bennünket magával vinni — írja Mourre —, mert, mint mondotta, nincs számunkra hely a vonatokon. Pénzt sem hagyott egy fillért sem, mert attól félt, hogy neki sem lesz elég, csupán megígérte, hogy küld majd valamit, ha a körülmények megengedik.“ A menekülők áradata azonban Michelt is csakhamar magával sodorta. Így került Párisba, ahol a német megszállás alatt iskolai tanulmányait folytatva a nagyanyjánál éldegélt. Mire Franciaország felszabadult, Michel megcsömörlött a politikától és kiábrándult minden földi tekintélyből. Erről vitázgatott órákon és éjszakákon át a nála hét évvel idősebb Jacques barátjával is, aki a történetek ellenére Charles Maurras és az „Action Française“ hívének vallotta magát. Michel rendre is egységre vágyott s a történelem felől kezdett közeledni a katolikus egyházhoz. Rövidesen — 18 éves volt ekkor — meg is keresztelkedett. „Nem tudtam tovább viselni a félséget, amely abban állt, hogy egy magam választotta száműzetésben távolról csodáltam az egyházat.“ Egy kedélytelen öreg paptól kapta hozzá a hitbéli oktatást, amely természetesen csak a lényegre szorítkozott. Utána

annál nagyobb hévvel vetette rá magát Gilson és Maritain munkáira, amelyek Aquinói Szent Tamás szilárd bordázatú, hatalmas világát nyitották meg előtte. Észszerű következésnek tekintette azt az elhatározását, hogy belép a domonkos rendbe és teljesen Isten felé fordul. Háromszor tett kísérletet a klastromi élettel, de a kísérlet mindannyiszor balul ütött ki. Rűf feltételezi, hogy kezdettől fogva hiányzott a hivatása. Első alkalommal, Párisban, azért futamodott meg, mert a templomban egy imádkozó szőke kislányon felejtette a szemét. Másodszor, Toulouseban, azért, mert egyszerre csak különös és leküzdhetetlen ellenérzés fojtotta el a szolozsmázással szemben. Inkább leszolgált a katonaságot. Utána azonban harmadszor is megpróbálkozott s most a provencai Saint-Maximin lett beöltöztetésének tanúja.

Am hallgassuk, mit ír erről Rűf: „Nem volt lanyha, sőt ellenkezően, nagyon is buzgó újoue volt. De korának és környezetének gyermeke volt és maradt, azok kérdései, igényei és lelki inségei sokkal inkább égtek a szívében, semhogy a kolostornak lezárt, jól rendezett és időtlen világában megtalálhatta volna a helyét. Addig a thomizmus volt az, ami a gondolkodásában rendet teremtett, mint koordináta-rendszer, amely a végtelenségbe irányul, most azonban szinte ketrecek kezdte érezni, amelynek huzalai a valóságos élettől zárják el. S' úgy látszik, Saint-Maximin, legalább is az ő szemében, külön függőnyt is vetett a ketrecekre: itt még a párisi rendtagokat is, akik merészen birkóznak a kor-lelkéért, veszedelmes gondolkodóknak kiáltották ki.

Michel úgy érezte, hogy semmiképp sem tudta túlhaladni a világot, amelyet magával vitt be a saját bensejében, s ez a kudarc a többi kételyekkel együtt annyira a kedvét szegte, hogy egy év múltán ismét kilépett. A régi pénztelenség, egyedüllét és tervnélküliség vette körül ismét, amikor Párisba visszatért. Egy ideig segéd volt egy könyvesboltban, majd egyházi ajánlásra tanári állást kapott egy normandiai kollégiumban, de napokon belül lemondott róla, mert nem esett ínyére a szerinte „elavult” fegyelem. Boldogtalanul és kétségbeesetten rőtta megint Párisban az utcákat, mint maga mondja, „vontatott és fáradt lépésekkel”. Az egyházból csak „emberi arcának elégtelenségei” rajzolódtak előbe. Amikor egy ismeretlen papnál gyónni akart, ez csak sóhajtozott: „Tegyen valamit ellene, gyermekem, tegyen valamit! Mindez nagyon, de nagyon szomorú...” A templom mellett egy falragaszt látott az utcán, amely a Szentév alkalmából római zarándokokat toborzott: „14.000 frank. Pápai kihallgatás és áldás biztosítva.” Bement a Notre Dame-ba, hogy „döntő, megváltó szavakat” halljon Istenről, de a szónok éppen Gabriel Marcel és Sartre között vont párhuzamot. „Nem kétséges, — írja most visszapillantva Mourre —, ezek csak egyes jelenségek voltak, de ezek szöktek a szemembe és végül is háttérbe szorították a lényegest. Bizonyos, nem ez volt az egész egyház, de ez volt a látható egyház. A látható Isten is, a Notre Dame-ban hirdetett Isten már Riquet Istene volt, egy Isten, aki nem állította átvenni a „Figaro” számára az irodalmi kritikát... Nos, ez az Isten, az

idegenforgalmi és irodalmi egyháznak ez az Istene mindenestre halott volt. És én nem hiszem, hogy ez lett volna az én szerencsétlen botrányomban a legostobább állítás."

Elisabeth Rűf szerint a könyvben rendkívül sokat ígérő, igen nagy írói tehetség bontotta ki szárnyát. Fiatal korához képest egyenesen csodálatos, szinte megfejthetetlen az a mértéktartás és távolságérzés, amellyel Mourre önmagát és cselekedeteit szemlélteti. „Minduntalan előütközik — kétségkívül a legkisebb szándékosság nélkül, mert minden jel szerint ő maga sem tud róla — a magasabbra rendeltetés titokzatos varázsa, annak a peccsétnek lágy ragyogása, amelyet Isten az övéire nyom, a „grâce“, amely kegyelmet és bájt jelent.” Nagyon sajnáljuk, hogy Rűf elfelejtette közvetlen bizonyosságát adni, idézet vagy általa ismert tények formájában, a tanulmánya végző kicsengésének: „A botrány ime, boldog vétek” lett Mourre számára, mert egy káromlás paradoxonjában feltámasztotta a halott Istent.” De így is hosszan elméltünk fölötte.

Sokan gondolkodnak s még többen viselkednek úgy, mintha a közlekedési szabályok „tisztán büntetői törvények”, szakkifejezéssel: „leges mere poenales” volnának, azaz olyan törvények, amelyek csak külsőlegesen kívánják rendezni az emberi magatartást, de nem létesítenek semmiféle közvetlen erkölcsi kötelezettséget. Az ilyen törvényekről a katolikus erkölestan tudvalevően azt tanítja, hogy megszögőik vétének a jogrend ellen, miért is kötelesek a kirótt büntetésnek eleget

tenni, de egyébként bünt, amely lelkiismeretüket is terhelné, nem követnek el. Igen ám, de valóban ebbe a csoportba tartoznak-e a közlekedési szabályok? Mert ha nem, akkor éppen a katolikus tanításból következik, hogy betartásukat, illetve áthágásukat erkölcsi szempontból sem tekinthetjük közömbösnek. Ezt az érdekes és időszerű kérdést tárgyalja *Josef Miller* meglehetősen úttörő jellegű értekezésében.

Semmi kétség — mondja Miller —, azokban a régi időkben, amikor még a postakocsi volt a legsebesebb jármű, tiszta büntető törvénynek foghatták fel a kevéske közlekedési szabályt. Az előírásoknak akkor csak az volt a céljuk, hogy bizonyos könyvnyebbséget teremtsenek a forgalom lebonyolításában. Ma azonban, a közlekedés általános gépesítésének korában, egészen más a rendeltetésük. Az, hogy általuk elkerüljük a baleseteket és megvédjük az emberek életét. Ezek pedig olyan szempontok, amelyek erkölcsileg sem közömbösök. Aki nem tartja magát az általános érvényű közlekedési szabályokhoz, veszélyezteti a saját és mások életét. Még a kevésbé forgalmas utakon és utcákon is, mert manapság ott is adódhatnak meglepetések. Utal Miller az Egyesült Államok kimutatására, amely szerint 1950 közepétől számított tíz hónap alatt több mint 20.000 halálozást és több mint 3 millió sebesülést okoztak a közlekedési szerencsétlenségek. Ausztriában 1951 első tíz hónapjában 28.698 közlekedési baleset történt, amelyek során 801 ember meghalt, 4.983 súlyos, 12.538 könnyebb sérüléseket szenvedett. Nyugatnémetországban a múlt év második negyedé-

ben, mindössze három hónap alatt 80.509 közlekedési baleset volt; 1878 ember életét vesztette, 53.874 megsebesült. A szerencsétlenségek oka túlnyomórészt „a közlekedésben résztvevők figyelmetlensége“.

Világos, hogy a „közlekedési bűnös“ nem szándékosan idézi elő a balesetet, azzal azonban, hogy könnyelműen túleszi magát az előírásokon, teológiai értelemben is bűnt követ el, mert kockára dobja a saját és mások életét, azt a magas értéket, amelynek óvása és megvédése Isten és a lelkiismeret előtt is szigorú kötelesség. A járművezetője vagy a járókelő tehát — állapítja meg Miller —, amikor a hatósági rendelkezések ellen vét, ugyanakkor az isteni parancs ellen is vét. A közlekedési szabályok egyébként sem önkényes intézkedések, amelyekkel az állam a hatalmát fitogtatná, hanem a közjónak, a közbiztonságnak követelményei. Természetüket és terjedelmüket a tapasztalás diktálja, az a felismerés, hogy hol vannak a veszélyforrások s miként lehet velük megküzdeni. E szabályok betartásának lelkiismeretben is kötelező volta tehát egyenest Isten ötödik parancsolatából folyik, amely tiltja a magunk és mások életének veszélyeztetését. Éppen ezért, aki átlépi a közlekedési szabályokat, erkölcsileg is vétkezik. Szándékoság vagy súlyos könnyelműség esetén bűne is súlyosan minősül. S erkölcsileg fennforog ez a vétkeisége akkor is, ha nem okozott balesetet, s természetesen akkor is, ha sikerült kijátszania az ellenőrzést s elkerülte a büntetést. Egy motorkegypáros például, aki a megengedettnél nagyobb sebességgel száguld a forgalmas utcában, de

szerencsére nem gázol el senkit, vagy mert bravúrosan vezet, vagy mert az úttest használói idejében kitérnek előle, mindenképen beleütközik nemcsak a rendőri előírásokba, de az ötödik parancsolatba is. Nem hivatkozhatik arra, hogy „semmi sem történt“, mert egy emberi cselekedet erkölcsiiségét nem elsősorban a cselekedet következményei határozzák meg, hanem magának a cselekedetnek természete, az érzület, amely abban kifejezésre jutott, s az összes közelebbi körülmények. A mondott esetben tehát az a döntő, hogy a meg nem engedett sebesség kétoldalúan életveszélyes és hogy benne erkölcsileg elítélendő érzület nyilvánkozott meg, az nevezetesen, hogy az illető motoros nem becsüli kellőképpen az életet, sőt talán megvetéssel néz reá. Ami áll a gyorshajítás tilalmára, áll a többi közlekedési előírásra is: függetlenül a következményektől, lelkiismeretben is kötelez valamennyi.

Nagyon helyesen említi ki azonban Miller, hogy tekintettel az utcai forgalom megnövekedett veszélyére, a katolikus erkölcsi elvek a kérdés pusztán elméleti tisztázásánál többet is kívánnak tőlünk. Azt, hogy ahol és amennyiben módunk nyílik rá, magunk is odahasunk, hogy embertársainkban felébresszük és elevenen tartsuk a közlekedéssel kapcsolatos erkölcsi felelősség tudatát. Papoknak különösképpen feladatuk, hogy a katekizmus-oktatásban az ötödik parancsról szolva részletesen is foglalkozzanak azzal. Sőt a templomhoz sem lenne méltatlan, ha a szószékről időnként elhangzanának ilyen irányú figyelmeztetések.

SZOLÁNÓI SZENT FERENC (Július)

Szolánói Szent Ferenc (1549—1613) külön színfoltot képvisel a XVI. és XVII. századi spanyol szentek gazdag és változatos galériájában. A szigorú aszkéták, nagy misztikusok, fáradhatatlan igehirdetők, mélyenszántó tudósok és irgalmasszívű szamaritánusok mellett ő képviseli a művészeteket. Mint Szent Ferenc igazi fia és szellemének méltó örököse élt-halt az énekért és a zenéért. Breviáriuma mellett hegedűje volt leghűségesebb útítársa. Még Délamerika irdatlan vándorjaiba is is

Délamerika irdatlan vadonjaiba is mgával ritte, és „ha csak két húr feszült is rajta, akkor is bele tudta hegedülni a maga és mások szívébe az isteni szeretetet.” Mert nála a művészet is szigorúan az istendicsőítés célját szolgálta. Így az Olláriszentség iránti szeretetének határtalan lángolásában akárhányszor megtette, hogy éjszakának évadján beosont a templomba, az oltár elé térdelt és szemét mereven a tabernákulumra szegezte; utána hirtelen felugrott, visszafutott a szobájába, fogta a hegedűjét és a pillanat ihletében soha nem hallott gyönyörű dallamokat rögtönzött az oltárszékény csendes lakójának tiszteletére. Máskor meg az egyek királyné asszonya tiszteletére rendezett ilyen eredeti szerenádott.

De Ferenc nemcsak a zenének, hanem a szónak is nagy mestere volt. Még jóformán kezdő szerzetes volt, mikor előljárói a népmisszionárius nehéz és kényes tisztét ruházták rája. Ugyanolyan odaadással vállalta új munkakörét, mint előbb az ének- és novíciusmesterséget. Ferences eredetisége és leleményessége nagyban fokozta sikereit. Mikor például látta, hogyan futkosnak az emberek kereset és élvezet után s közben egészen megelégednek Istnről és üdvösségükről, hirtlen eléjük dobbant, előrántotta a mindig magával hordott feszületet és olyan ellenállhatatlan bensőséggel kezdett nekik Krisztusról és a bűnbánatról beszélni, hogy hallatára százak és százak fordították jobbra életüket. De ugyanezt színházukban és tánctermekben is megtette. Igazi lélekhalász volt és teljes mértékben rászolgált az „Andaluzia apostola” szép címre.

Még beszédesebb bizonyossága égő buzgalmának a „Peru napja” elnevezés, melyet a perui Tukumánia tartomány vad és vérengző indiánjai között kifejtett nagyarányú térítő tevékenységével érdemelt ki. Nem térünk el nagyon az igazságtól, ha Délamerika Xavéri Szent Ferencének nevezzük őt: ugyanaz a heroikus erőfeszítés, ugyanaz a lángoló buzgóság a lelkek üdvéért és ugyanaz a csodaterő hatalom. („Az újvilág csodaterője.”) Így például ő is rendelkezett a nyelvek adományával. A tukumáni nyelvet, tanítója, egy spanyol kapitány eskü alatt tett vallomása szerint, két hét alatt sajátította el olyan tökéletesen, hogy szebben és tisztábban beszélt, mint maguk az indiánok. Mindenkifölött pedig megvolt benne a meggyőzés ellenállhatatlan creje. Mikor Ríoja közelében a fanatikus pogány indiánok váratlanul óriási túlerővel törtek rá és híveire, ő félclem nélkül odalépett eléjük és olyan elragadóan beszélt nekik a béke szépségéről és áldásairól, hogy azok egyszerre megjuhászodtak, odaborultak lába elé és valamennyien — a krónikás szerint kilencezren — ott helyben megkeresztelkedtek.

— bg. —

AZ ÉG ÉS A FÖLD REGÉNYE

„... Mit jelent számunkra a szent? Mi szükségünk van a szentekre? Mi a jelentősége a szent jelenlétének a földön?

Hányszor tették fel nekem ezeket a kérdéseket! Én ismerem egyet, akinek szentségében erősebben hiszek mint a magam létének valóságában. Don Ardito Piccardi ő. De ki volt ő? Eleinte szíven ütött a rettenetes egyedülléte. Úgy mozgott a földön, mint egy gigász egy jégkorszakbeli síkságon. Ő egyedül, messze kimagaslóan, tűzgömböt tartva kinyújtott kezében. Messze fölémagasodva mindannak, ami a jégtől dermedt síkságon történik, végtelen csendben, sötétségben, ő egyedül, tűzben égő szívével kinyújtott kezében.

De ha a síkság apró redői közé nézel. Ha kutatni kezdesz a talaj egyenetlenségei között, a kövek alatt, a földet megmerevítő jégcsapok között. Ha felásood a földet és nyugtalan ujjaiddal kotorászni kezdesz — akkor ime megtalálász bennünket, mindnyájunkat, az egész emberiséget, abban a várakozásban, amely egyedül teszi lehetővé számunkra, hogy megmaradjunk a fagyban és a csendben. Őt várjuk. Várjuk, hogy szétszórja a földön a tüzet, amelyet egyedül ő tudott megőrizni; hogy szétszórja mint ősszel a friss szántásba a vetőmagvakat. És hogy a tűz ujjászülessék, hogy megtörje a jéget, hogy mi magunk is ujjászülessünk az ő ereinei által: ime, ez a szent hivatása, ezért van rá szükségünk.“

Don Ardito ég és föld között lebegő életének egyik krónikása írja le ezeket a sorokat Carlo

Còccioli „Az ég és a föld“ című regényében, megadva ezzel ennek a különös és nyugtalanító könyvnek alaphangját. Különös és nyugtalanító könyv, tele fiatalos túlzással, óriási lélekzetvételekkel és váratlan kifulladásokkal, bámulatos tömörséggel megírt művészi epizódokkal, és mondatokkal, amelyek úgy beleevődnek az emberbe, hogy napokig nem tud tőlük szabadulni.

Az író Carlo Còccioli, fiatal ember, mindössze harminckett éves. Ez a regénye — amelynek kapcsán nevét a hír szárnyaira kapta — számszerint a hetedik. Így első hallásra, bizalmatlanságot keltő két adat. De már az első lapok után érezzük: íróval, vérbeli művésszel állunk szemben. S a két számadat nyilván összefügg. Annyira túlhabzik benne a mondanivaló, és annyi benne a fiatalos türelmetlenség, hogy a kettőt évenként egy-egy regénnyel tudja még csak levezetni. Ez a legutolsó regénye a borítólap szokványos beharangozója szerint, az a bizonyos, az előzmények után várt „igazi regény“. Ez persze csak afféle kiadói közhely. Còccioli, ha csak a siker el nem rontja, sok még „igazibb“ regényt fog írni.

Másrészt, az „Ég és a föld“ („Il cielo e la terra.“ Vallecchi, Firenze 1950.) minden túlzása, kétségtelen hibái ellenére, rendkívüli könyv.

Ha a fenti idézetről azt mondtuk, hogy az egész regény alaphangját adja meg, ez még nem jelenti, hogy Còccioli könyve főhősének don Ardito Piccardi-nak alakjában „a“ szentet, vagy akár csak egy szentet is akart volna ábrázolni. Don

Arditót a környezete tartja szentnek, mindazok, akik közelebbi kapcsolatba kerültek vele. Szent volt-e valóban? — erre a kérdésre a regény nem ad feleletet. De az olvasó is úgy van vele, mint a könyv többi hősei: az első meghökkenés után nem tud többé szabadulni rendkívüli egyéniségétől.

A történetet nem az író, és nem is egy személy beszéli el. Egy fiatal orvos, aki a háborús összeomlás zűrzavarában, egy kis olasz hegyi faluba, Chiarotorréba vetődik, az időknek megfelelő rendkívüli körülmények között ismerkedik meg az akkor itt már másodízben működő szentként emlegetett plébánossal, Ardito Piccardóval. Néhány napos ismeretség után végig kell élnie, hogy a plébánost a német parancsnok agyonlöveti, olyan bűnért (egy német osztag alatt aknát robbantottak fel és öt ember meghalt) amelyet nem ő követett el, csak magára vállalta, hogy a merénylet gyanújába keveredett négy parasztleányt megmentse. Az orvos ezek után elhatározza, hogy összegyűjti a don Ardito életére vonatkozó adatokat. Felkéri mindazokat, akik valaha személyes kapcsolatba kerültek vele, írják meg a maguk történetét. Ebből áll a regény. Visszaemlékezésekből, levelekből, naplókból.

Az első krónikás mons. Antonio Zei, San Sebastiano in Campo apátplébánosa, Ardito Piccardo első principálisa, aki mellett felszentelése után két évig káplánkodott. Őt azzal lepi meg, hogy egy nyári délután közli vele: el akar innen menni, mert ez a látszólag buzgó és virágzó egyházközség, amelyre lelkipásztora — úgy érzi — jog-

gal büszke, nem egyéb mint megcsúfolása a kereszténységnek, csupa langymeleg konformizmus, közömbösség. Mintha Krisztus nem lenne valóságosan, állandóan jelen az oltáron. Mons. Zei, talán azért, mert maga is érzi a lángban égő fiatal káplán szavainak sok igazságát, részben pedig mert már elég bölcs is, nem veszi rossz néven a heves és bőbeszédű kitörést, és áldásával bocsátja útnak. Így kerül Ardito a chiarotorrei plébániára és innenől a hitetlen Antonino Belli veszi át a tollat, aki szabadgondolkodó és a faszizmus elől rejtőzve tanítóként él itt. Ő sem tud sokáig ellenállni don Ardito sugárzó hitének; és ő írja le róla ezeket a jellemző sorokat is: „Don Ardito Piccardo a misét mondva, úgy viselkedett, mintha ténylegesen valami igaz dolgot hajtana végre, amitől nem csak az ő, hanem mindnyájunk, az egész világ jó sorsa függ”.

Ardito számára azonban a chiarotorrei plébánoskodás tele van keserű csalódással. Csak a szegények szeretik, a polgárság ellene fordul, meghurcolják. A csalódásokra a koronát Alberto Ortognati tragédiája teszi fel. Ez a dekadens, nagyvilági ifjú, a helybeli földbirtokos unokaöccse, szintén Ardito vonzásába kerül, de nem tudja elviselni, hogy a pap — talán kicsit túl gorombán is — szemébe mondja lelkének bevallani önmaga előtt sem mert titkát és öngyilkos lesz. Ez az eset Ardito életében is fordulópontot jelent. Elhatározza, hogy jobban megismeri az embereket, elhagyja Chiarotorré-t és a városba megy. Híres prédikátor, lekipásztor, író lesz, de újabb csalódás éri egy kedves lelkigyermekében, és egykori szemináriumai előljáró-

jának monsz. Zainardinak halálos ágyánál, a haldokló kérésére elhatározza, hogy visszatér Chi-arotorré-ba. Itt éri a vég.

Ez az eseményekben gazdag történet alig több mint ötszáz tágasan szedett lapra van összeszűfolva. S talán ez a hibája. Az eseményekből kevesebb több volna. Ezért érezzük Ardito magatartását sokszor következetlennek, lelki fejlődésének leírását hiányosnak. Talán éppen ezért választotta az író az előadásnak ezt a módját, mert az elbeszélő orvos így nyugodtan hivatkozhat jegyzetben arra, hogy ez vagy az a fontos levél, naplórészlet elveszett, erről vagy arról a fontos eseményről nem sikerült közelebbit megtudni. De kétségtelen, hogy magának az írónak megvolt a pontos elképzelése Don Ardito Piccardo felejthetetlen alakjáról. Mert a részletjelenetekben sze-

mélyes jó ismerősünkké válik, megszeretjük, tanítványainvá leszünk.

És ami a legfontosabb, hiánytalanul nyújtja azt, amit ő maga fogalmaz meg, amikor megkérdezik tőle: mit akar mondani azzal, hogy katolikus.

„Azt akarom mondani: megérteni. Azt akarom mondani... nem visszautasítani azt a sok dolgot, ami bennünk van és ami nem az agy és nem is a lélek. Hogy is mondjam? Átadni valamit másoknak és bizonyos rejtélyes dolgoknak magunkban. Talán a bűnbocsánat értelmét... A keresztény szeretet... De aki katolikus, talán még jobban szeret. Nem csak a jót, a jó dolgokat szereti. A rosszat is szereti. A nélkül, hogy tudná, azt hiszem szereti. A katolikus... ember. És ez a katolicizmus egész tudománya...”

Doromby Károly

MI VOLTUNK a föld, melybe Krisztus keresztjét állítottuk, mi tartottuk egyenesen ezt a keresztet, s mi vagyunk az a kehely, mely fölfogja véré. Aki megismeri és elfogadja ezt az igazságot, az a szent Vérben megtalálja a Kegyelmet, a Kegyelem gazdagságát és életét. Ruházatot lel meztlenségére s fölöltözködik az isteni szeretet lángjának nászi köntösebe; átjárja s átitatja a szent Vér, és megújódik e vérben s jóllakik benne az irgalmasság táplálékával, és szétszakítja benne a homályt és megizleli a világosságot.

Sziénai Szent Katalin

Felelős kiadó: Sík Sándor

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Érdeklődőnek. Igaza van: Krisztus szentséges vérének tisztelete a legrégebb kultuszok közé tartozik. Már Szent Péter apostol „a szeplőtelen és érintetlen báránynak, Krisztusnak drága véré-ről“ beszél. (I. 1, 19.) Nyomában a szent atyák, különösen Szent Ágoston, gyönyörű gondolatmenetekben fejtik ki a szentvér jelentőségét. Külön áhítat tárgyává azonban csak a középkor derekán fejlődött a szentvér tisztelete. Ennek oka két körülményben keresendő; egyrészt a keresztes hadjáratok nyomán számos szentvérereklye jutott Nyugatra — nálunk a garamszentbenedeki plébániatemplomban őriznek egyet —, másrészt a szentségi színek (kenyér és bor) fokozott tisztelete nyomán egyre több eucharisztikus csoda (vérző ostya, vérré forrott bor, hűssá változott ostya) bukkant fel, melyek idővel megannyi búcsújáróhely központjává lettek. A középkor végén csak a német nyelvterületen több mint száz ilyen csodás ereklyét tartottak számon. A magyarországi szentvérereklyékről, helyesebben csodás szentostyákról egyik közeli számunkban mi is ismertetést szándékozunk hozni, Balanyi György tollából. Újabb időben Del Bufalo Boldog Gáspár, a sangvinisták vagy bufalinik kongregációjának alapítója (+1837. december 28.) tett legtöbbet a szentvér tiszteletének terjesztésére. Ugyancsak ő alapította De Mattias Mária közreműködésével a Szentvérimádó apácák (Adoratrici del divin sangue) egyszerű fogadalmas rendjét is. Ez utóbbinak mintájára a század második felében több hasonló célú kongregáció és testvérület is alakult. IX. Pius pápa 1849. október 8-án az egész kereszténységre kiterjesztette Krisztus drágalátos vérének ünnepét, melyet sokhelyütt már korábban is megültek. (Július 1.) Végül XI. Pius pápa 1933-ban, a megváltás 1900. évfordulójának emlékére elsőrangú (duplex I. classis) ünnepé emelte az ünnepet.

Magányos ház. Két hosszú levelében a háztartási alkalmazott helyzetére, jogaira és a vele való bánásmódra vonatkozóan annyi kérdést vetett fel, hogy ugyancsak szűkre kell mérni mondani-valóinkat, ha valamennyire válaszolni akarunk. Az általános tétel, amelyből kiindulhatunk, az, hogy a háztartási alkalmazott azokban az esetekben, amikor foglalkoztatását a fennálló jogszabályok is megengedik, *teljes értékű dolgozónak* számít. Annak tehát, aki nyomós — és hangsúlyozzuk: hatóságilag is elismert — okokból háztartási alkalmazottat foglalkoztat, *a legnagyobb pontossággal kell ezekhez az előírásokhoz igazodnia* mind a munkabért, munkaidőt, mind a lakást és ellátást illetőleg. Ez felel meg a keresztény erkölcs követelményeinek is, amely nagyon világosan és határozottan mutat rá arra, hogy embertársainkkal szemben a legelső teendők *azok jogainak tiszteletbentartása*. Amit ugyan-ez az erkölcs szintén megparancsol, a cselekvő szeretet, de ennek megnyilatkozásai már csak *merő többletként* rakódhatnak rá a jogigények teljesítésére. Sajnos, meg kell mondanunk, hogy a keresztény erkölcsnek ezt a tételét sokszor nem értették és nem értik meg a háztartási munkaadók.

Ez a meg nem értés legszívesebben abban az álláspontban keres fedezéket, hogy a háztartási alkalmazottat *családtagnak* kell tekinteni, ami így önmagában természetesen helyes is, néhol azon-

ban csak arra jó, hogy a családtagság ürügyével a háztartási alkalmazottat mértéken felül és jogilag meg nem engedett módon kihasználják. Ennek fejében szokták például elvárni tőle, hogy a napnak, sőt éjszakának bármely órájában rendelkezésre álljon, s áldozza fel sokszor a maga törvényben biztosított szabad délutánjait. Nagyon jellemző erre, amit Ön is megír, nevezetesen, hogy a szóbanforgó férj „elszörnyülködne”, ha a felesége olykor oda állna mosogatni, mert hiszen, úgymond, akkor miért tartanak háztartási alkalmazottat? Pedig ha a háztartási alkalmazott valóban családtag, akkor mi a szörnyűség abban, ha a hét egyik vagy másik napján, amikor az alkalmazottnak kimenője van, egy másik családtag, történetesen a feleség, esetleg maga a férj végzi el a munkát?

Ismételjük, a probléma kulcsa: *megadni lelkiismeretben is kötelező pontossággal* mindazt, amit a jogszabályok parancsolnak, s csak ha ezt megtettük, kívánhatjuk meg magunk is az alkalmazott részéről a teljes értékű, becsületes kötelességteljesítést. Mi ezzel egyáltalán nem tagadjuk az egy fedél alatt élésnek azokat a *személyes vonatkozásait*, amelyekben mind a munkaadó, mind az alkalmazott oldaláról (ez utóbbival persze most nem foglalkozunk) szóhoz kell jutnia az emberségességnek, a józanságnak, a méltányosságnak, sőt a szeretetnek is. Tudjuk jól, hogy az alkalmazottak részéről is merülnek fel bőven nehézségek, de mi, akik már a leltűnt világban is sokat töprengtünk ezeken a dolgokon, az igazságtalanságok *nagyobb részét* rendszerint a munkaadói oldalon találtuk meg, s ma is nagyon hajlunk arra az álláspontra, hogy háztartási alkalmazottat — nagyon ritka kivételektől eltekintve — csak bejáróként volna helyes foglalkoztatni.

Ami végül az ön legkonkrétabb kérdését, az ellátást illeti, szerintünk itt is a most kifejtett alaptényeket kell figyelembe venni. A jogi előírás nem az, hogy a háztartási alkalmazottnak pontosan azt az élelmezést kell kapnia, amit a család fogyaszt, csupán annyi, hogy táplálékának a szokványos értelemben jónak, ízletesnek és kellő kalória-, valamint vitaminértékűnek kell lennie. Nyilvánvaló azonban, hogy napi nehéz, részben kerti munka után az Ön által említett alkalmazott nem érheti be vacsorára egy csésze kávéval, mint ahogy beéri az egyébként is beteges feleség. De tovább megyünk: ha van ennek a szoros együttélési viszonynak területe, ahol nem is annyira a szeretet, de már az *elemi korrekt-ség* is követelményeket támaszt, akkor éppen az élelmezés az.

ÚJ ORGONÁKéptését és minden-
nemű javítást vállal

BUDAPEST. XVI, FÜREDI-U. 41. — Telefon 297—423

Rieger Ottó**ORGONAGYÁR**